

KÁDÁR TAMÁS

II. ANDRÁS (1188–[1205]–1235), IV. BÉLA (1214–[1235]–1270)
ÉS V. ISTVÁN (1241–[1270]–1272) KIRÁLYOK ITINERÁRIUMA

Jelen munkánk a mintegy öt éve, ugyanezen folyóirat oldalain, IV. László király tartózkodási helyeinek közreadásával megkezdett Árpád-házi királyi itinerárium-sorozatunk következő, harmadik része.¹ E tanulmányunkban, mint az a címben szereplő uralkodóink nevéből kitűnik, II. András, IV. Béla és V. István — megrostált és kommentárokkal ellátott — tartózkodási hely-jegyzékét, azaz az 1205 és 1272 közötti időszakban regnált magyar királyok itinerárium-adatait közöljük. A vizsgált időhatárok kezdete ez esetben is jóval, több évtizeddel korábbra került trónra lépésük, illetve — V. István vonatkozásában (1270 májusa) — az egyeduralom átvétele időpontjánál, lévén az előző e tárgybeli munkáinkban követett gyakorlat szerint a szóban forgó uralkodók hercegi vagy trónörökösi életszakasza feltárható dátum/tartózkodási hely-adatait nemkülönben szerepeltetjük listáinkban. Munkánk összeállításakor ugyanazon szerkesztési, válogatási, illetve jegyzetelési elveket követjük, mint előző két tanulmányunk esetében, és minthogy ott részletesen kifejtettük és megindokoltuk az alkalmazott koncepciót, valamint gyakorlatot, e helyütt azok megismétlését mellőzzük.² Az itineráriumok alapját, csakúgy, mint korábbi tanulmányainkban, az egyes uralkodók által kibocsátott oklevelek *datatioi* és a kiadványaikban fellelhető egyéb tartózkodási adatok képezik. A fenti három uralkodónak összesen kevéssel több mint kétezer oklevele ismeretes, ebből a tekintélyes mennyiségből II. András királynak horvát-dalmát hercegsége, majd országlása idejéből 326, IV. Bélának ifjabb királyi, szlávón, majd erdélyi hercegi működése és egyeduralma időszakából mintegy 1150, végül pedig V. Istvánnak trónörökösi, illetve ifjabb királyi és két éves egyeduralmókénti kormányzása idejéből 532 hiteles, vagy nagy valószínűséggel annak tekinthető okleveléről van tudomásunk.³ Ugyanakkor bizonyos esetekben nem kizárható az sem, hogy egy-egy hamis kiadvány is tartalmaz a történeti valóságnak megfelelő tartózkodási adatot; amennyiben ilyet találtunk, alapos vizsgálat után, külön indoklással beemeltük gyűjtésünkbe. Természetesen korábbi itinerárium-tanulmányainkhoz hasonlóan ezúttal is számos, év

1 IV. László itineráriuma: *Kádár*, 2016.; III. András király itineráriuma: *Kádár*, 2018/a.

2 *Kádár*, 2016. 5–6. p.; *Kádár*, 2018/a. 88. p.

3 CDCr. II. 293–294., 308–310., 338., 353–354., 359–360. p.; II. 6., 17–18. p.; RA I/1–II/1. 217–2300. sz.

szerint egyáltalán nem, vagy hozzátétőleges pontossággal nem keltezhető királyi oklevél, illetve *datatio* is kimaradt: IV. Bélának 36, V. Istvánnak pedig nyolc, kellő bizonyossággal nem datálható kiadványát hagytuk ki a munkából. Ezek jó részét a kutatás, illetve az egyes diplomák szövegének közlői viszonylag szűk időhatárok közé helyezve keltezték, datálási javaslataikat azonban többnyire nem éreztük kellően megalapozottnak és megnyugtatónak.

Az adatok felkutatásának és közlésének módján, a publikálás formai keretein szintén nem változtattunk, e tekintetben újfent korábbi tanulmányaink bevezetőinek vonatkozó részeit ajánljuk az olvasó szíves figyelmébe.⁴ Egyetlen jelölési megoldást illetően, annak szembeötlő volta miatt itt mégis kivételt teszünk: a bal oldalt található dátumok mellett, a felső indexben lévő két karakter közül a kis kör a külföldi és hazai hadjáratokat és egyéb harci cselekményeket, míg a kis négyzet az adott uralkodó részvételével lezajló *generalis congregatiókat*, valamint részleges országgyűléseket jelöli. A három, együtt 84 esztendő felölelő itineráriumba mindösszesen 392 tartózkodási hely-adatot vettünk fel. E tekintélyes szám a három uralkodó között a következőképp oszlik meg: II. Andrásnak a (magyar királyi) trónra lépése előtti időszakból (1188–1205 között) nyolc, ország-lása három évtizedéből 41; IV. Bélának 1235 szeptember végén történt egyeduralomra jutása előtről (1214–1235 között) 13, tényleges királysága idejéből 217, míg fia, V. István rövid életének 1270 májusa előtti időszakából, azaz trónörökös, ifjabb királyi, (inkább csak címzetes) szlavón, majd stájer, végül erdélyi hercegsége éveiből (1241–1270 között) 46, az ország feletti kizárólagos főhatalom átvétele utáni, alig több két évet jelentő szakaszából pedig 67 itinerárium-adata ismeretes. A számokban megmutatkozó folyamatos adatgyarapodás elsődlegesen a forrásbázis, döntően az okleveles agyag 1205 után kimutatható, majd az 1240/1250-es évek fordulóján újabb lendületet nyerő gyarapodásával magyarázható. Összehasonlításképp: II. András közvetlen elődeinek, Imre (1196–1204) és III. Béla (1172/1173–1196) királyoknak együtt is legfeljebb talán 20 tartózkodási hely/idő-adata rögzíthető, nyilvánvaló összefüggésben azon ténnyel, hogy utóbbinak, jóllehet az Árpád-ház harmadik legtovább, 24 éven át regnált tagjáról beszélünk, csupán 34 hiteles okleveléről van tudomásunk, javarészt későbbi említésekben.⁵ A fenti adatok szerint tehát egyeduralkodása időszakából II. András esetében átlagosan közel kilenc havonta, IV. Béla vonatkozásában már mintegy nyolc hetente, míg V. István esetében pedig körülbelül 12 naponta rendelkezünk

4 Kádár, 2016. 5–6. p.; Kádár, 2018/a. 88. p.

5 RA I/1. 125–167. sz.; Sebestyén, 1938. 17. p.; Veres, 2014. 364–366. p.

többé-kevésbé biztosnak tekinthető információval az adott uralkodó hollétéről.⁶ Az adatok eloszlása természetesen messze nem egyenletes és időarányos, azok számát és sűrűségét több tényező is befolyásolja, mint például a háborús és a külső és belső békét hozó időszakok váltakozása. Hadjáratok, különösen a külországbeli hadi események idején okleveles adataink többnyire megcsappannak, bár ennek ellenkezőjére is tudnánk jó néhány példával szolgálni, ugyanakkor ezen háborúskodások elbeszélő forrásainkban, főként a kortárs német és cseh évkönyv- és krónikairódalom műveiben hangsúlyosan jelennek meg, ami jócskán, sokszorosan ellensúlyozza a hazai kútfők esetleges átmeneti elhalkulását.

Az említett forrásbővülés az adatok szórtságának folyamatos csökkenésében is világosan megmutatkozik. Míg II. András uralkodása idején még legkevesebb 11 olyan évet (1208–1210, 1221/1222–1226, 1228–1230) találunk, amikor egyetlen adatunk sincs a király tartózkodására vonatkozóan, addig IV. Béla esetében ez csupán egyetlen év, 1236 vonatkozásában merül fel, amikor is csak két, joggal bizonytalan hitelűnek minősített oklevél *datatiója* szolgál kétes információval a tárgyban, V. István itineráriumában pedig 1257 végétől, tehát már a király trónra lépése előtti bő egy évtizedben sem akad év, amelyhez nem tudnánk legalább egy tartózkodási helyet kapcsolni.

Végezetül a három uralkodó külföldi tartózkodásairól is ejtsünk néhány szót.⁷ II. András uralkodása idején legkevesebb 12 alkalommal lépte át az ország határait, és három kivételt — 1205 nyári szanoki békés (?) villámlátogatását, a vélhetően 1221 legelső hónapjaiban Bulgáriában és Bizánci Birodalom európai területén, illetve a nagy valószínűség szerint 1233–1234 fordulója körül, Észak-Itáliában tett utazását — leszámítva csaknem valamennyi esetben egy-egy hadjárat keretében, a külföldre vonuló magyar sereg fővezéréként. A fennmaradó kilenc külföldi tartózkodás java részének, összesen hat ízben a Kijevi Rusz délnyugati végvidéke, a Halicsi Fejedelemség, illetve annak különböző központjai (Halics, Peremisl, Zvenyigordod, Tyerebovl) voltak a színhelyei, így elmondható, hogy II. András trónra lépése után is igen jelentős időt, összességében bizonyosan hat, talán nyolc hónapot is meghaladó időt töltött orosz földön. Leghosszabb, hozzávetőleg egy éves külországi tartózkodására, aligha meglepő módon, szentföldi hadi vállalkozása, illetve főként az onnét való, Szírián, Kis-Ázsián, és Balkán-félszigeten keresztül vezető, kalandos hazautazása alkalmával került sor. A Földközi-tenger keleti medencéjében, Anatóliában, a Balkánon, illetve Velencében és Itália észa-

6 IV. László és III. András tartózkodási helyeit uralkodása idején átlagosan körülbelül 20–21 naponta ismerjük (Kádár, 2016. 6. p.; *Uő*, 2018. 89. p.).

7 Az egyes adatokat ld. alább, az itineráriumban.

ki államaiban tett útja révén kora középkori uralkodóink közül II. András volt a leghosszabb ideig távol királyságától, e tekintetben csak Luxemburgi Zsigmond előzte meg őt, bár ő is csak német és cseh királyi, majd császári mivoltából adódó érdekeltségei és kötelezettségei miatt. Egy másik „rekord” is fűződik András király nevéhez: uralkodóként messze ő jutott a legtávolabb Magyarországtól, a Jordán partjára és a Genezáret-tóhoz, légvonalban mérve is több mint 1800 km-re a magyar állam akkori déli határától. IV. Béla trónra jutása után atyjánál kevesebbszer, valószínűleg nyolc ízben hagyta el hazánk területét, majdnem mindahányszor nyugati irányban. Katonai akciói során két nagyszabású, súlyos vereséggel zárult csatában is jelen volt: először 1246 júniusában Bécsújhely mellett, majd 1260 júliusában a szintén alsó-ausztriai Kroissenbrunn térségében. Trónörökösi évei alatt, 1217/1218 és 1235 ősze között Béla adatolhatóan legkevesebb kilenc vagy tíz alkalommal járt idegenben: hatszor ausztriai, halicsi és bulgáriai hadműveletek fő-, vagy atyja melletti vezéréként. V. István 1258–1259 között mint a tartomány hercege közel másfél évet töltött Stájerországban, illetve az 1250-es évek elejétől, ugyancsak trónörökös-ként részt vett csaknem valamennyi külföldi hadjáratban, 1261-ben, majd 1266-ban pedig maga vezette a magyar csapatokat az észak-bulgáriai hadakozás idején. Rövid uralkodása alatt csak egyszer, kevéssel a főhatalom megöröklése után, 1270 augusztusában távozott el az országból: egy gyors, alapvetően politikai célú rokonlátogatás keretében néhány hét alatt Krakkót járta meg, regnálásuk időszakát tekintve elsőként a magyar királyok közül.

II. András király itineráriuma (1188–[1205]–1235)

1188 tavasza^o– 1189. aug. Halics (Halicsi Fejedelemség, Kijevi Rusz, ма Галич, Івано-Франківська область, Ukrajna területén; PSzRL II. 661–664. p.; MKÉ 297–311. p.; Godyslai Baszkonis Chronicon Poloniae. In: CFH II. 1077–1078. p.; Vincenti Kadlubkonis Historia Polonica. In: CFH III. 2290–2291.p.; *Pauler*, 1899. I. 329–330. p., II. 6–7. p.; *Font*, 2005. 180–181. p. Atyja oldalán, annak halicsi hadjáratán, majd bő egy éves ottani uralkodása, alighanem fejedelmi címmel.)

8 A királyi sereg, illetve András herceg vélelmezhető útvonalára Északkelet-Magyarországon, illetve a Halicsi Fejedelemség területén: *Font*, 2020.

1197. nov./dec.? Macsek (*Muchek*, alighanem a Rojcsai várisp.-beli, ma Mački, Farkaševac része, Zagrebačka županija; vagy a Zala m.-i település, ma Mačkovec, Međimurska županija, mindkettő Horváto. Győzelme bátyja, Imre király felett; DL 44 152., RA I/1. 480. sz. Vö.: DL 56 722., RA I/1. 19. sz.)
1198. márc. 31. Zára (Közép-Dalmácia, ma Zadar, Zadarska županija, Horváto.; DF 286 750., CDCr. II. 293–294. p.)
1198. máj. 6. Zára (CDCr. II. 296–297. p.)
- 1199., nyár?° Rád, Rád-völgy (*Raad; in valle, Rad*; DL 44 152., RA I/1. 480. sz.; DL 41 873., RA I/1. 279. sz. Döntő vereséget szenved Imre királytól.)
- 1199., nyár/kora
ősz?–1200., jún. eleje
táján? Stájerország vagy Ausztria (esetleg mindkettő; *Chronicon Austriacum* anonymi. In: CFH I. 505. p.; *Continuatio Claustroneoburgensis* II. In: CFH I. 762. p., *Continuatio Claustroneoburgensis* III. 764. p.; *Viti Arnpecki Chronicon*. In: CFH III. 2633. p.; *Pauler*, 1899. II. 19., 21. p. Kényszerű emigrációban, II. Lipót osztrák és stájer herceg befogadott vendégeként, valószínűleg annak grazi vagy bécsi udvarában.)
- 1203 vége Kene (*Khene*, valószínűleg a Varasd m.-i településsel azonos, ma Gornji Kneginec, Varaždinska županija, Horváto.; CDCr. III. 89–91. [89.] p., RA I/1. 247. sz.; *Continuatio Annalium Mellicensium*. In: CFH I. 755. p. Imre király fogságában.)⁹
- 1203 legvége–1204
dereka Esztergom (*Continuatio Admuntensis*. In: CFH I. 752. p.; *Continuatio Annalium Mellicensium*. In: CFH I. 755. p.; *Pauler*, 1899. II. 33. p.; *Körmendi*, 2012. 513. p. Fivére, az uralkodó fogságában.)

9 Az oklevél minden bizonnyal hamisítvány, de vonatkozó adata, jelesül, hogy a herceg Kenén raboskodott egy ideig, megfelelhet a valóságnak. Ld. *Körmendi*, 2012. 513. p.: 45. jegyz.

1205. máj. 29. Székesfehérvár (Chronicon pictum. In: CFH I. 655. p.; SFÉ 60–61. p.; *Pauler*, 1899. II. 39. p. Királlyá koronázása.)
- 1205., jún. után, aug. eleje? Szanok (Halicsi Fejedelemség, Kijevi Rusz, ma Sanok, Województwo podkarpackie, Lengyelország; PSzRL II. 717. p.; *Font*, 2005. 192. p. A király találkozik Roman volhíniai és halicsi fejedelem özvegyével, valamint fiával, Danyiillal.)
1205. aug.–szept.° Halics (PSzRL II. 718. p.; *Font*, 2005. 194. p. II. András hadjáratot vezet a fejedelemségbe és trónra emeli a gyermek Danyiil Romanovicsot.)¹⁰
- 1206? Billege falu közelében (*circa villam Bylga*, Veszprém m., ma Tótvázsony területén, valószínűleg annak délnyugati határában; HO IV. 44–46. [44.] p.; RA I/1. 1552. sz. Vadászaton.)¹¹
- 1207 eleje?° Halicsi Fejedelemség (PSzLR II. 719. p.; *Font*, 2005. 196. p. Az uralkodó serege élén I. Leszek krakkói fejedelemmel betör a fejedelemségbe, de rövid időn belül hazatér.)
- 1211–1212 fordulója° Halics (PSzRL II. 727–728. p.; *Font*, 2005. 200–201. p. II. Egy gyors hadjárat keretében elfoglalja Halicsot, és visszahelyezi trónjára Danyiil Romanics fejedelmet.)
- 1213., aug.–szept.?° a magyar–halicsi határ közelében (*Pauler*, 1899. II. 53. p.; *Font*, 2005. 201–202. p.)
- 1214 ősze Szepes (Szepesség; PSzRL II. 732. p.; *Pauler*, 1899. II. 54–55. p.; *Font*, 2005. 204. p. Az uralkodó találkozik megállapodást köt I. Leszek krakkói fejedelemmel.)

10 A királyi vélelmezhető útvonalára Északkelet-Magyarországon, illetve a Halics területén: *Font*, 2020.

11 IV. Béla egy 1267-ben kelt oklevele szerint atyja egy Billege melletti vadászaton értesült az ő (Béla) születéséről. Béla világra jöttének — a közelmúltban felmerült, vitatható — időpontjára:

- 1215–1216 fordulója^o Peremisl (Halicsi Fejedelemség; PSzRL II. 731. p.; *Font*, 2005. 207–208. p. A király rövid hadjáratot vezet a Halicsi Fejedelemség nyugati részébe és elfoglalja Peremistl.)
- 1217 nyara Veszprém? (DF 200 620., RA I/1. 340. sz.; DF 200 622., RA I/1. 386. sz.)¹²
1217. aug.^o Zágráb (DF 256 121., RA I/1. 323. sz.; Zala m. I. 68., RA I/1. 554. sz.)¹³
1217. aug. 23–26.º Spalato (Dalmácia, ma Split, Horvátó.; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2229–2230. p.; CDCr. III. 160. p., RA I/1. 326. sz. Az uralkodó említi *privilegium*ában, hogy a Szentföldre indulásakor Spalato város kikötőjében is járt.)
1217. okt. közepe–nov. 1/2.º Akkon (*Accon*, Jeruzsálemi Királyság, ma Akkó, Meħoz Ha Tzafon, Izrael; RA I/1. 330. sz.; *Chronica regia Coloniensis*. In: CFH I. 484. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.; *Pauler*, 1899. II. 62. p.; I. Hugó ciprusi és János jeruzsálemi király oldalán.)
1217. nov. 3.º Ricardana (Akkontól délre, Jeruzsálemi Királyság, ma Tell Kurdana, Meħoz Ha Tzafon, Izrael; *Chronica regia Coloniensis*. In: CFH I. 484. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.)

SFÉ 17., 48–49. p. (nem zárható ki 1208. júl. 29. sem); vö. a kutatás által eddig egységesen osztott 1206-os évvel: *Wertner*, 1892. 436–437. p.; *Zsoldos*, 2020. 1333–1334. p.

- 12 A király említi okleveleiben, hogy a szentföldi útjára indulván a veszprémi káptalanból egyéb egyházi kincsek között Gizella néhai királyné koronáját is magával vitte. Kérdéses ugyanakkor, hogy az értéktárgyakat András személyesen vette-e át a veszprémi egyházban, azaz ezen hetekben maga járt-e Veszprémben.
- 13 A király hivatkozott kiadványaiban említi, hogy a Szentföldre indultakor a városhoz érkezett, illetve Zágrábba látogatott. Kíséretében mások mellett a következő egyházi és világi méltóságok mentek a tengerentúlra: Péter győri, Tamás egri püspök, Dénes tárnokmester, újvári ispán,

1217. nov. 4.° Tubania-forrás mellett (más néven Jisrael kútja, ma Yezreel, Mıntıqat ash-Shamāl, Izrael; *Chronica regia Coloniensis*. In: CFH I. 484. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.)
1217. nov. 5.° a Gilboa-hegy(ek) lábánál (más néven Gelboe-hegy, Szíriai Szultánátus, ma Meirav területén, Mıntıqat ash-Shamāl, Izrael; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.)
1217. nov. 6.° Beisan (Beit She'an, Mehoz Ha Tzafon, Mıntıqat ash-Shamāl, Izrael; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.; *Pauler*, 1899. II. 64. p.; *Veszprémy*, 2008. 108. p.)
1217. nov. 9.° Bethsaida (*Chronica regia Coloniensis*. In: CFH I. 484. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.; Oliverus scholasticus Coloniensis. In: CFH III. 1746. p.)
1217. nov. 10–12.° a Jordán jobb majd bal partján (Szíriai Szultánátus, Palesztína, ma Jordánia és Izrael határvidéke; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 949. p.; *Pauler*, 1899. II. 64. p.; *Veszprémy*, 2008. 108. p.)
1217. nov. 13.° Kafarnaum (ma Kefar Nahum, Mıntıqat ash-Shamāl, Izrael; *Chronica regia Coloniensis*. In: CFH I. 484. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 950. p.; *Pauler*, 1899. II. 65. p.)
1217. dec. eleje° Tripolisz (Tripoliszi Grófság, ma Trāblos, Muḥāfazat aš-Šamāl, Libanon; *Chronica regia Coloniensis*. In: CFH I. 484–485. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 950. p.; Oliverus scholasticus Coloniensis. In: CFH III. 1747. p.)

Csák nembeli Demeter asztalnokmester, valamint Kán nembeli Gyula fia László lovászmester (*Pauler*, 1899. II. 59. p.).

1217. dec. közepe^o Krak (*Crac*, Tripoliszi Grófság, ma Almishtaya közelében, Muḥāfazat Ḥims, Szíria; RA I/1. 330. sz.; RA I/1. 331. sz. II. András említi okleveleiben, hogy szentföldi tartózkodása idején Krakban megfordult, ahol a helyi johannita lovagok igen szívesen fogadták.)
1217. dec. dereka^o Margat (Tripoliszi Grófság, ma Bāniyās közelében, Muḥāfazat Ṭarṭūs, Szíria; RA I/1. 330. sz. II. András említi oklevelében, hogy szentföldi útja idején Margatba is ellátogatott.)
1217. dec. közepe^o Margatnál (*apud Margatum*; VMMH I. 15–16. p., RA I/1. 330. sz.)
1217. dec. 25.º Caesarea (Belma, Jeruzsálemi Királyság, ma Keysariya, Mehoz Heifa, Izrael; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 950. p.)
1217. dec. vége–1218. jan. eleje^o Tripolisz (Annales Reinhardsbrunnenses. In: CFH I. 192. p.; Chronica Sancti Petri Erfordenis moderna. In: CFH I. 471–472. p.; Franciscus Pipinus Bononiensis. In: CFH II. 950. p.; *Veszprémy*, 2008. 110. p. Hugó ciprusi király oldalán, részt vesz IV. Bohemund antiochiai fejedelem és Melisenda címzetes jeruzsálemi hercegnő a városban megrendezett esküvőjén.)
- 1218 kora tavasza^o Antiochiai Fejedelemség, Antiochia (területe ma túlnyomó részt Törökország Hatay tartományához [Hatay ili], kisebb részben Szíria Ladhakia tartományához [Muḥāfazat al-Lādhīqīyah] székhelye ma Antakya, Hatay ili, Törökország; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2240. p.; *Pauler*, 1899. II. 68. p.)
- 1218 tavasza^o Kilikai Kis-Örmény Királyság (ma Törökország dél része, Antalya, Karaman, Mersin, Adana és Osmanyé tartományok egésze bizonyos területei; VMMH I. 20–21. p. Személyes találkozó és szövetségkötés II. Leó kis-örmény királlyal.)

- 1218 közepe tájt^o Nikaiai Császárság, Nikaia (korábbi nevén Nicea, ma İznik, Bursa tartomány [Bursa ili], Törökország; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2230. p.; Andreae Danduli Chronicon Venetum. In: CFH I. 64. p.; Georgios Akropolites. In: ÁMTBF 299. p.; VMMH I. 221. p. Találkozó és szövetségekötés I. Teodor nikaiai császárral.)
- 1218 második fele^o Bolgár Cárság (Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2230. p.; Andreae Danduli Chronicon Venetum. In: CFH I. 64. p.; VMMH I. 21. p. Rövid ideig állítólag II. Aszen János bolgár cár fogságában, majd megegyezésük után szövetségekötés. A király kérdéses fogsága körüli bizonytalanságokra, illetve szakirodalmi nézetkülönbségekre, azok részletes áttekintésével: *Bárány*, 2012. 147–148. p.)
1221. márc. 21. előtt^o Bulgária, Bizánci Birodalom, Bizánc? (CFM 404–405. p.; Andreae Danduli Chronicon Venetum. In: CFH I. 64. p.; II. Aszen Iván bolgár cár oldalán állítólag egészen Bizáncig kíséri I. Róbert konstantinápolyi császárt: *Kronológia* 135. p.; *Csákó*, 2015. 360. p.)
- 1227 eleje^o Halicsi Fejedelemség (Peremisl, Zvenyigorod, Tyerebovl, Tyihom, Kamenyec, Zvenyigorod, gorodok: veesség; PSzRL II. 75. p.; *Font*, 2005. 216. p. Hadjáraton fia, András herceg érdekében.)
- 1231 második fele^o Halicsi Fejedelemség (Jaroszlavl, Halics, Vlagyimir; PSzRL II. 764–766. p.; *Font*, 2005. 221–222. p. A király hosszabb és sikeres hadjáratot a fejedelemségbe, és visszahelyezi a trónra fiát, Andrást.)
1232. máj. 16. a „bivalyok szigetén” (*in insula bubalorum*, azonosíthatatlan földrajzi név, talán a Duna egyik szigetét kell értenünk alatta; MES I. 283–284. p., RA I/1. 485. sz., keltére uo.)

1233. szept. Esztergom, stefanita ispotály (VMMH I. 116–119. [119.] p.; *Sebestyén*, 1938. 18. p.; *Barabás*, 2015. 152. p. Jacopo da Pecorara praenestei [palestrinai] püspök-bíbornok, pápai legátus, Róbert esztergomi érsek és több más egyházi, valamint világi előkelő társaságában)
1233. nov. 1. körül^o Rohrau (Osztrák Hercegség, ma Alsó-Ausztria, Ausztria) vidékén (Anonymi Austriacum Chronicon. In: CFH I. 506. p.; Continuatio Claustroneoburgensis III. In: CFH I. 764–765. p.; Continuatio Sancrucensis I. In: CFH I. 776. p.; 1235: ÁÚO VI. 567–568. p.; *Senga*, 1988. 50. p.; *Rudolf*, 2018. 17–18. p. A II. Frigyes osztrák és stájer herceg elleni első hadjáraton, atyja a király és öccse, Kálmán herceg társaságában.)
- 1233 Ravenna (Ravennai Ögrófság, Itália, ma Olaszó.; *Nyáry*, 1868. 593–594. p.)
- 1233 Velence (Velencei Köztársaság, ma Olaszó.; *Nyáry*, 1868. 594. p.)
- 1233/1234 Este (Este, Estei Ögrófság, Itália, ma Olaszó.; Chronicon Estense. In: CFH I. 557. p.; Chronicon pictum Vindobonense. In: CFH I. 658. p.; Thomas Ebendorferus de Haselbach. In: CFH III. 2220. p.; *Nyáry*, 1868. 597. p.)
1234. máj. 14. Székesfehérvár (*Cremonini*, 2019. 195–196. p.; Annales S. Iustinae Patavini. In: CFH I. 143., p.; Chronicon pictum Vindobonense. In: CFH I. 658. p.; Rolandus Patavinus. In: CFH III. 2091–2092. p. Házasságkötése Beatrix estei grófnővel, Guidotto da Correggio mantovai püspök, II. Frigyes osztrák és stájer herceg, valamint VII. Azzo estei ögróf és számos magyar, illetve észak-italiai előkelő jelenlétében.)
- 1235., jún.–júl.?^o Alsó-Ausztria (Anonymi coenobitae Zwetlensis Chronicon. In: CFH I. 259–260. p.; Anonymi Leobiensis Chronicon. In: CFH I. 270. p.; Chronicon Austriacum anonymi. In: CFH I. 506. p.; *Ficker*, 1884. 42–43. p.; *Senga*, 1988. 50. p.; *Rudolf*, 2018. 21–22. p. A II. Frigyes osztrák és stájer herceg elleni hadjáraton, fiai, Béla király és Kálmán szlavón herceg kíséretében.)

IV. Béla király itineráriuma (1214–[1235]–1270)

Árpád-házi királyaink sorában IV. Béla (ur.: 1235–1270) az első olyan uralkodó, akinek tartózkodási helyeit viszonylagosan nagyobb gyakorisággal ismerjük, illetve — elbeszélő forrásaink révén — módunkban áll meghatározni, és így elsősorban természetesen országlása idejére vonatkozóan, hozzávetőleg összefüggő itineráriumát el tudjuk készíteni.

- 1214 Székesfehérvár? (*Érszegi*, 1975. 96–97. p.; *Pauler*, 1899. II. 54. p.; *Zsoldos*, 2011/b. 8. p. Első, atyja, II. András általi királlyá koronáztatása.)
- 1217 nyara–1218 vége? Stein vára (Krajnai Ögrófság, Német–római Birodalom, ma Kamnik, Osrednjeslovenska regija, Szlovénia; CDES II. 3–5. [3.] p., RA I/1. 608. sz.)
- 1220 vége/1221. márc. 21. előtt Bulgária, Bizánci Birodalom, Bizánc? (CFM 404–405. p.; CFH I. 64. p.)¹⁴
- 1223 vége–1224, tavasz?, márc. 13. után Ausztria (Bécs?) vagy Stájerország, minden bizonnyal II. Lipót osztrák és stájer herceg udvarában (CDH III/1. 431–432., 434–435., 437–438. p.; *Barabás*, 2015. 132–133. p.)¹⁵
- 1228° Észak-Szerbia, Belgrád, Branicevo (ma Beograd, Braničevo, Szerbia), Északnyugat-Bulgária, Vidin (ma Oblast Vidin, Bulgária; CDES II. 3–5. [3.] p.; *Senga*, 1988. 44–48. p., az eltérő ld. véleményeket uo.)
- 1230 nyara° Halics vára alatt (Halics–vlagyimíri Fejedelemség, ma Галич, Івано-Франківська область, PSzRL II. 760–761. p.; CDES II. 3–5. [4.] p.; *Font*, 2005. 220. p.)

14 A hazai szakirodalom jobbra vele azonosítja II. András a közel egykorú francia forrásunk által – tévesen – Alixandresnek nevezett fiát, aki kútfőnk szerint atyja és II. Aszen Iván bolgár cár oldalán egészen Bizáncig kísérté el I. Róbert konstantinápolyi császárt (Kronológia 135. p.; *Csákó*, 2015. 360. p.) A kérdésben magunk nem tudunk állás foglalni, így a feltételezett adatot kérdőjellel szerepeltetjük az itineráriumban.

15 1224. márc. 13-án a pápa még úgy tudta, a magyar trónörökös II. Lipót herceg tartományaiban van. A hazatérése utáni első, napi datálást is tartalmazó oklevele csak (1224.) dec. 24-én kelt (CDCr. III. 238–240. p.), de csaknem bizonyos, hogy már jóval korábban magyar földre jött, és egyúttal elfoglalta drávántúli hercegségét is.

- 1231° Ausztria vagy Stájerország? (CDES II. 3–5. [4.] p.; *Senga*, 1988. 40–41. p. Sajnos forrásaink néhány vonatkozó, csak említészerű közlése alapján nem állapítható meg, hogy mag Béla trónörökös a harccselekmények során átlépte-e határt. Ellenkező esetben csupán nyugati határszéli – leginkább talán Sopron vagy Vas megyei – tartózkodását valószínűsíthetjük.)
- 1231 második fele° Jaroszlav (Halics–vlagyimíri Fejedelemség, ma Jarosław, Województwo podkarpackie, Lengyelország), Halics, Vlagyimír (Halics–vlagyimíri Fejedelemség, ma Volodimir-Vilinszkij, Volyns’ka oblast’; CDES II. 3–5. [4.] p.; Ukrajna; atyja, II. András király és öccse, András herceg oldalán; *Font*, 2005. 222. p.)
1233. aug. 22. a beregi erdő mellett (*apud silvam Bereyg*; Bereg m., ma Zakarpatska oblast’, Ukrajna; DF 286 742., ÁÚO I. 306–307. p., RA I/2. 599. sz. Eskütétele Benedek veszprémi püspök előtt atyja, II. András király beregi egyezségének megtartására.)
1233. nov. 1. körül° Rohrau (Osztrák Hercegség, ma Alsó-Ausztria, Ausztria) vidékén (Anonymi Austriacum Chronicon. In: CFH I. 506. p.; Continuatío Sancrucensis I. In: CFH I. 776. p.; Continuatío Claustroneoburgensis III. In: CFH I. 764–765. p.; 1235: ÁÚO VI. 567–568. p.; Continuatío Claustroneoburgensis III. In: CFH I. 764–765. p.; *Senga*, 1988. 50. p.; *Rudolf*, 2018. 17–18. p. A II. Frigyes osztrák és stájer herceg elleni első hadjáraton, atyja a király és öccse, Kálmán herceg társaságában.)
1234. febr. 23. Esztergom (VMHH I. 124. p., RA I/2. 604. sz.)
1234. ápr. 30–máj. 1. Stadlau (Osztrák Hercegség, ma Bécs egyik kerülete, Ausztria) mellett; Anonymi Leobiensis Chronicon. In: CFH I. 269–270. p.; Continuatío Admuntensis. In: CFH I. 752. p.; *Körmendi*, 2008. 9. p.; *Rudolf*, 2018. 19. p. Atyjával, II. Andrással a Babenberg-ház vendégeként, I. Vencel cseh király oldalán II. Henrik meissenai örgróf és Konstancia osztrák hercegnő esküvőjén.)

1235. jún.–júl.^o Bécs környékén (Anonymi coenobitae Zwetlensis Chronicon. In: CFH I. 259–260. p.; Snonymi Leobienſis Chronicon. In: CFH I. 270. p.; Chronicon Austriacum anonymi. In: CFH I. 506. p.; HO VI. 105–107. [106.] p.; Ficker, 1884. 42–43. p.; Senga, 1988. 50. p.; Rudolf, 2018. 21–22. p. A II. Frigyes osztrák és stájer herceg elleni második országos hadjáraton, atyja és Kálmán szlavón herceg oldalán.)
1235. okt. 14. Székesfehérvár (Chronicon pictum. In: CFH I. 656. p.; Pauler, 1899. II. 129. p.; második, egyeduralkodó királlyá való koronázása)
1236. okt. 27.? Pétervárad (*Petur Warad*, Bács m.; eredetije: Stiftsarchiv Heiligenkreuz [Ausztria], Rubr. 49., fasc. 2., no 6., RA I/2. 615. sz.)¹⁶
1236. okt. 29.? Pétervárad (*Warad*; RA I/2. 616. sz.)¹⁷
1237. máj. 11. Dras (Darázs?) falunál (*aput villam Dras*; DF 200 632., RA I/2. 190. p. [620. sz.]. A helynév azonosítása feletébb bizonytalan, talán a Hont megyei településsel [ma Drážovce, Besztercebányai kerület, Szlovákia, ÁMTF III. 190. p.], vagy esetleg a Nyitrában, a Zoboralján fekvő Darázsival [ma Drážovce; Zobordarázs, Nyitrai kerület, Szlovákia; ÁMTF IV. 369–370. p.] jöhet szóba.)

16 A kiadvány hitelességét illetően valóban komoly kétségek merülnek fel (ld. uo.), de valódiságát véleményünk szerint nem zárhatjuk ki. Ha figyelembe vesszük, hogy egy hamisítvány készítésekor igyekeztek elkerülni a meglepő és szokatlan körülmények írásba foglalását, az oklevél kelethelye elfogadhatónak tűnik. Az is lehetséges, hogy egy eredeti oklevél alapján, annak *datatió*ját felhasználva készült hamisítvány, következésképp az adatot – kérdőjelesen – megfelelőnek találtuk arra, hogy felvegyük munkánkba.

17 Az oklevél hitelessége – az előző okmányéhoz hasonlóan – szintén kétségbe vonható (ld. uo.), mindazonáltal a fent elmondottak alapján a *datatio* akár egy elveszett eredeti kiváltságlevélből is származhat, így az adatot kérdőjellel, külön hangsúlyozva a bizonytalansági tényezőket, szerepeltetjük az itineráriumban.

1237. jún. 24. Sebes (*Sebus*; Minthogy a kora középkorban Magyarországon bő fél tucat Sebes nevű település létezett, azonosítása roppant bizonytalan. a baranyai faluval (ÁMTF I. 376. p.), a Sáros megyei kettős településsel (ma Alsó-, Felsősebes, ma Nižná-, Vyšná Šebastová, Eperjes; Prešov része, Eperjesi kerület, Szlovákia), de a temesi, később Karánsebes, ma Caransebeș, Románia, néven ismert faluval és a Kolozsban fekvő Sebesvárral, ma Bologa, Románia, is, így a kérdés eldönthetetlen; DL 216., CDAC VII. 27–31. p., RA I/2. 621. sz.)
1237. júl. 5.? Zólyom (*Zolim*; Zólyomi isp., ma Zvolen, Zólyomi kerület. Szlovákia; eredetije nem fellelhető, CDES II. 16–17. p., RA I/2. 622. sz.; a levél valószínűsíthető időpontjára és helyére uo., vö.: *Pauler*, 1899. II. 136. p.; *Senga*, 1990. 66–68. p.)
1237. nov. 10. Zólyom (*Zoulum*; DF 248 519., RA I/2. 626. sz.)
1237. nov. 19. Zólyom (*Zoulum*; DF 236 528., RA I/2. 627. sz.)
1237. nov. 20. Zólyom (*Zolum*; DF 236 992., RA I/2. 628. sz.)
1237. dec. 4. Ság (*Sag*; Magyarországon korszakunkban legalább tíz Ság nevű település volt, de a király előző ismert tartózkodási helye alapján valószínű, hogy a Hont megyei településről van szó, ahol a király egyébként 1244-ben is megfordult, ma Ipolyság, Šahy, Nyitrai kerület, Szlovákia, de a Nógrád megyei falu is komolyan számba jöhet a lehetőségek között (ma Karancsság, ÁMTF IV. 290–291. p. DF 206 971., RA I/2. 629. sz.)
1238. febr. 12. Szászkerked (*villa Saxonum de Erkud*; Szászföld, ma Mezőkerked; Archiud, Beszterce-Naszód m., Románia; DL 30 354., RA I/2. 638. sz.)
1238. máj. 3. Buda (DL 223., RA I/2. 640. sz.)
1238. máj. 23. az Ipoly mellett (*iuxta aquam Ipul*; DL 61 139., RA I/2. 641. sz.)
1238. jún. 7. Zólyom (*Zolum*; DF 289 183., RA I/2. 642. sz.)

1238. jún. 11. Zólyom (*Zolun*; DF 206 982., RA I/2. 643. sz., csaknem bizonyos keltére uo.)
1238. jún. 23., vagy
kevéssel előtte? Szalkai Szent Benedek és Mindenszentek bencés monostor (Trencsén m., ma Skalka nad Váhom; Vágszklás, Trencsényi kerület, Szlovákia; DL 1461., RA I/2. 644. sz.)¹⁸
1238. júl. 9. Buda (DF 272 069.)
- 1239.? jan. 13. Bere mellett (*apud Bere*; a helynév talán Szatmár m.-i településsel azonosítható, ma Berea, Szatmár m., Románia. Csak kései másolatokból ismert oklevél, kiadása: ECR 97. p., RA I/2. 653. sz., valószínű keltére uo.)
1239. márc. 6. Buda (DF 236 529., RA I/2. 654. sz.)¹⁹
1239. márc. 20. Buda (DF 206 981., RA I/2. 655. sz.)
1239. máj. 18. Haram (*Horom*; később Krassó, Krassó m., ma Stara Palanka; Palánk, Dél-bánsági körzet, Vajdaság, Szerbia, ÁMTF III. 487–489. p.; DL 233., RA I/2. 657. sz.)
1239. jún. 11. Solymos (nevű) erdő mellett (*prope silvam Soulumus*; biztosan nem azonosítható földrajzi név. DL 3629., RA I/2. 658. sz.)²⁰

18 A király említi oklevelében, hogy a kolostorban időzvéen maga is tapasztalta az ottani szerzetesek szegénységét. IV. Béla ugyanakkor az irat kibocsátása előtt két héttel a közeli Zólyomban volt, így szalkai tartózkodására is alighanem 1238 folyamán, jún. közepén került sor.

19 Ugyanezen a napon Karul fia Miklós alországbíró is Budán tartózkodott és ítéletlevelet állított ki, amelyben elmondja, hogy a tárgyalt perben a királlyal hozott ítéletük nyomán párbajvívásra került sor a színük előtt (CDES II. 34–35. p.). Az majdnem bizonyos, hogy a párbajt szintén Budán rendezték, annak időpontja azonban lehetett néhány nappal korábban is. Ez esetben viszont okkal feltételezhető, hogy az uralkodó már a hónap legelső napjaiban, sőt, esetleg febr. végén is Budán volt, amit egyébként itineráriuma nem zár ki.

20 A király három héttel korábbi tartózkodási helye (Haram, RA I/1. 657. sz.) alapján nem lehetetlen, hogy a *datatió*ban szereplő földrajzi név egy a Krassó megyei Érdsomlyó (elpusztult település a mai Vršac; Versec, Dél-bánsági körzet, Vajdaság, Szerbia területén, ÁMTF III. 493–494. p.) melletti erdőséget jelöl. Bihar megyében ugyanakkor két ilyen nevet viselő falu is létezett (ÁMTF I. 661. p.), de egyebek mellett Aradban is volt korszakunkban (ÁMTF I. 184–185. p.).

1240. febr. 7. Pest (*Pest*; Pest m., ma Bp. V., VI. kerülete; DF 261 764., RA I/2. 672. sz.)
1240. márc. 13. Buda (RA I/2. 673. sz.)
1240. márc. 17. Buda (Archives Départementales de la Côte d'Or [Dijon] 11, H 27, kiadása és regesztája: Kiss, 2018. 3–4. p.)
1240. márc. 21. Buda (Archives Départementales de la Côte d'Or [Dijon] 11, H 27, kiadása és regesztája: Kiss, 2018. 4–5. p., RA I/2. 674. sz.)
1240. ápr. 2. Buda (DF 206 994., RA I/2. 675. sz.)
1240. ápr. 6. Buda (DF 253 828., RA I/2. 676. sz.)
1240. máj. 11. Leupusdorf mellett (*prope villam Theotonicorum de Leupusdorf*; később Lipoltfalva, Vas m., ma Loipersdorf-Kitzladen, Burgenland, Ausztria; DL 244., RA I/2. 679. sz.)
1240. máj. 13. Buda? (DF 226 661.)
1240. máj. 20. Sopron vára (*in castro Suprun*; Sopron m.; Heiligenkreuzi Apátság Levéltára, Stiftsarchiv Heiligenkreuz, Rub. 52., fasc. 2., no. 7., UB I. 196. p., RA I/2. 682. sz.)
1240. jún. 18. Sopron vára (*in castro Suprun*; CDAC II. 101., RA I/2. 685. sz.)
1240. júl. 9. Zólyom (*Zoulum*; DL 61 142., UB I. 197. p., RA I/2. 686. sz.)
1240. aug. 12. Zólyom (*Zolum*; DL 246., RA I/2. 691. sz.)²¹

21 A diploma *datatio*ja nem tartalmaz évszámot, de a kelet időpontjaként a király 5. uralkodási évét jelöli meg, így az aligha lehet kétséges.

1240. szept. 10. „a szigeten” (*in insula*; DL 248., RA I/2. 692. sz. A ke-
lethely azonosítása szerfelett problematikus, leginkább
talán a Nagy- [ma Csepel-] sziget, esetleg a Buda és Pest
közötti Nyulak-szigete [ma Margit-sziget, Bp.] jöhet
szóba.)
- 1241–1242 fordulója a halicsi határ közelében (Thomae archidiaconi
körül Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III.
2233. p.)
- 1241., febr. közepe Esztergom közelében (Thomae archidiaconi Spalatensis
tájt? Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2233. p.)
1241. márc. eleje–de- Buda (Magistri Rogerii Carmen miserabile. In: CFH III.
reka 2071. p.)
1241. márc. 15. körül– Pest (Magistri Rogerii Carmen miserabile. In: CFH III.
ápr. eleje.° 2072–2073., 2075. p.)
1241. ápr. 11–12.° Muhi (Borsod m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.
Magistri Rogerii Carmen miserabile. In: CFH III.
2075–2076.; Chronicon pictum. In: CFH I. 656. p. A
mongol főerőkkel vívott, döntő vereséggel zárult csata.)
1241. ápr. dereka tájt Nyitra (CDES II. 208–209. [208.] p.; *Zsoldos*, 2019.
78. p.)
1241. ápr. vége körül Pozsony (CDES II. 83. p.; *Zsoldos*, 2019. 78. p.)
1241. máj. eleje Hainburg (Osztrák Hercegség, ma Hainburg an der Do-
nau, Alsó-Ausztria, Ausztria; Magistri Rogerii Carmen
miserabile. In: CFH 2079. p.)
1241. máj. első harmada Sopron? (Magistri Rogerii Carmen miserabile.
In: CFH III. 2079. p.; *Zsoldos*, 2019. 78–79. p.; Mária
királyné és gyermekeik társaságában, ahogy ezt követő-
en, a zágrábi tartózkodás végéig ugyancsak.)
1241. máj. közepe Segesd (Segesdi isp., ma Somogy m.; Magistri Rogerii
Carmen miserabile. In: CFH III. 2079. p.; *Zsoldos*,
2019. 80. p.)

1241. máj. 18. Zágráb (*Zagrabia*; Zágráb m., ma Zagreb, Horváto.; CDES II. 65–66. p., RA I/2. 706. sz. [az oklevél keltje a tatárok betörésének említése miatt kétségtelen]; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH 2238–2239. p.)
- 1241 nyara Szlavónia, valószínűleg Zágrábban vagy közvetlen környékén (Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2238–2239. p.; *Zsoldos*, 2019. 80. p.)
1242. jan. 19. Csázma mellett (*apud Chazma*; Körös m., ma Čazma, Bjelovarsko-bilogorska županija, Horváto.; 1413-as másolata: Vatikáni Levéltár, Instr. Misc. Fasc 37 no 6. D. I., HDF II. 902–904. p., RA I/2. 712. sz.)²²
1242. febr. Spalato (Közép-Dalmácia, ma Split, Splitsko-dalmatinska županija, Horváto.; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2241. p.; *Zsoldos*, 2019. 82. p.; ismét együtt hitvesével, Máriával és gyermekeikkel)
1242. febr. közepe–márc. második fele Trau (*Tragurium*, Közép-Dalmácia; ma Trogir, Splitsko-dalmatinska županija, Horváto.; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2241–2242. p.; *Zsoldos*, 2019. 82. p.)
1242. márc. 10. Trau mellett (*apud Tragurium*; Dalmácia, ma Trogir, Splitsko-dalmatinska županija, Horváto.; DL 33 177., RA I/2. 713. sz.)
1242. márc. 18.? Trau (CDCr. IV. 146–148. p.; RA I/2. 715. sz.; *Zsoldos*, 2019. 82. p. Ott-tartózkodása a város kiváltságolása alapján valószínűsíthető, de mivel az nem teljesen bizonyos, az adatot inkább kérdőjellel szerepeltetjük.)
- 1242., márc./ápr.? Klissza (Clitia; CDCr. IV. 162–163. p.; *Zsoldos*, 2019. 82. p.)

22 A pápához intézett levél kiadásának éve a tatárok a Dunán való átkelése miatti veszély említése okán egyértelmű.

- 1242 nyara, esetleg kora ősze^o Sopron mellett (CDES II. 85–88. p. [86. p.]; *Pauler*, 1899. II. 190. p.; *Bánlaky*, 1930. 3. p. II. Frigyes osztrák és stájer herceg elleni hadjárata, amelyre legnagyobb valószínűség szerint valamikor júl. közepe tájt került sor.)
1242. okt. 3. Móríchida mellett (*apud pontem Mauricii*; Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.; DL 251., RA I/2. 722. sz.)
- 1242., okt. 13. után Segesd (*Segust*; Segesdi isp., DF 230 121., RA I/2. 727. sz. A napi dátum nélkül kibocsátott oklevél közelebbi keltét az uralkodási év [8.] határozza meg, aminek helytállóságát a király itineráriuma is támogatja.)
1242. nov. 16. Verőce mellett (*apud Wereuzha*; Verőcei isp., ma Virovitica, Virovitičko-podravska županija, Horvátország; DF 255 405., RA I/2. 723. sz.)
1242. nov. 21. Verőce (*Wereucha*; DL 33 702., RA I/2. 724. sz.)
1243. jan. 24. Nyitra (*Nitria*; Nyitra m., ma Nitra, Nyitrai kerület, Szlovákia; DL 255., RA I/2. 732. sz.)
1243. jan. 29. Turóc vár mellett (*apud castrum Turuz*; Zólyomi isp., ma Znievský hrad, Kláštor pod Znievom, Zsolnai kerület, Szlovákia, területén; DL 58 005., RA I/2. 734. sz.)
1243. ápr. 16.? Buda (Az irat szövege csak újkori, olasz nyelvű kiadásokból ismert, CDCr. IV. 185. p., RA I/2. 737. sz.)²³

23 Évszám megjelölése nélkül, húsvét ötödnapján, Budán kibocsátott oklevelében a király — megdicsérve őket hűségükért — meghagyja Trau város lakóinak, hogy Sándor klisszai zsupánt támogassák működésében, egyúttal tudatja velük, hogy Dénes szlavón herceget, István tenger-melléki bánt és az említett Sándor zsupánt utasította megoltalmazásukra. A levél keltének évét kiadásai 1243-ra tették, aminek helytállóságát a következők alapján megerősíthetjük. Egyfelől a Türje nembeli Dénes fia Dénessel azonosítható főúr szlavón hercegeként való szereplése 1242. november és 1244 vége között adatolható, István tenger-melléki bánságára pedig — a kérdéses kiadványtól eltekintve — csak 1243 februárjából van adatunk (*Kádár*, 2018/b. 128–129. p.; *Zsoldos*, 2011. 45. p.). Az utóbbi tisztség betöltői vonatkozásában, már ha egyáltalán, mint az okkal megkérdőjelezhető, viselte más a méltóságot ekkortájt, lényegében semmit sem tudunk, és nincs segítségünkre Sándor klisszai zsupánságának említése sem. Az 1242. és az 1245. évi kelet biztosan kizárható, a *datatió*ban megjelölt napon ugyanis a király az előbbi évben (ápr. 24.) Dalmáciában, esetleg Szlavónia délnyugati részén (RA I/1. 715., 718., sz.), 1245-ben pedig

1243. jún. 5. Nyulak-sziget (*iuxta Buda in insula que dicitur Leporum*; ma Margit-sziget, Budapest; DL 74 795., RA I/2. 744. sz.)
1243. júl. 5. Székesfehérvár (DL 106 086., RA I/2. 747. sz.)
1244. jan. 26. Székesfehérvár (DL 61 178., RA I/2. 756. sz.)
1244. márc. 21. Győr (*Jaurinum*; DL 33 703., RA I/2. 758. sz. Alighanem e napokban tartózkodott Győrben Kán nembeli Gyula nádor is, akinek oklevelét [ÁNHO 68. sz..] márc. 23-án a király írta át, ld. alább.)
1244. márc. 23. Győr (*Jeurinum*; DF 274 091., RA I/2. 759. sz.)
1244. máj. 8. Verőce (*Wereuche*; DL 536., RA I/2. 765. sz.)
1244. jún. 15.° Gallas vár mellett (*apud castrum Galaas*; DL 267., RA I/2. 769. sz.)
1244. jún. 30.° a Gallas vár melletti táborban (*in castris iuxta castrum Gallas*; DF 285 460., RA I/2. 770. sz.; A vár és környéke a korban feltehetően már Orbász megyéhez tartozott, Boszniától került magyar uralom alá, pontos fekvése azonban nem ismert. Talán a mai Banja Luka, Bosznia-Hercegovina, területén vagy közelében állt)
1244. aug. 26. Buda (DL 36 133., RA I/2. 772. sz.)
1244. okt. 2. a ciszterciek bakonyi monostoránál (*apud monastrium cisterciensium de Bokan*; minden valószínűség szerint a zirci Szűz Mária-koostor; CDCr. IV. 243–244. p., RA I/2. 776. sz.)

(ekkor húsvét utáni csütörtök ápr. 20-ra esett) Zágráb megye szívében, Toplicán tartózkodott (RA I/1. 804. sz.). Ugyanakkor 1243 tavasza mellett a következő év is szóba jöhet, mikor is húsvét ötödnapja ápr. 7-én volt. Az 1244-es kelet mindazonáltal, elsősorban az archontológiai megfontolások okán, másfelől amiatt, mert az itinerárium ismert adatai alapján a király budai, vagy akár *medium regni*-beli tartózkodása legfeljebb elképzelhető, valószínűtlenebbnek tűnik. Minthogy azonban az utóbbi évet nem zárhatjuk ki, a tárgyalat *datatiót* kérdőjellel vettük fel adatsorunkba.

1244. okt. 5. Segesd mellett (*apud Segusd*; Segesdi isp., ma Somogy m.; DL 35 969., RA I/2. 777. sz.)
1244. okt. 11. Zalavár mellett (*apud castrum Zala*; Zala m., ma uo.; DL 271., RA I/2. 779. sz.)
- 1244., okt. 13. után Nomoy falu mellett (*apud villam Nomoy in partibus Zegerie*; Zagorjei várisp., Varasd m., a helynév azonosítására nincs javaslatunk; DL 99 842., RA I/2. 783. sz., az iratban megjelölt napi dátumtól [1244. febr. 10.] valószínűleg eltérő, tényleges keltére uo.)
1244. okt. 26. Segesd (*Seguest*; DL 35 900., RA I/2. 785. sz.)
1244. okt. 28. Komáromnál (*prope Kamarun*; Zala m., ma Zalakomár, uo.; DL 40 537., RA I/2. 786. sz.)
1244. nov. 7. „Sabya” mellett (Zsablya, minden valószínűség szerint Bács m.-i település; DF 230 107., RA I/2. 789. sz.)
1244. nov. 12. Bars vár mellett (*iuxta castrum Bors*; Bars m., ma Óbars; Starý Tekov, Nyitrai kerület, Szlovákia; DL 36 020., RA I/2. 790. sz.)
1244. nov. 16. a sági monostornál (*apud monasterium quod dicitur Martini bani in Sag*; DF 273 477/9., RA I/2. 791. sz.)²⁴
1244. dec. 11. Zólyom (*Zolon*; DF 274 727., RA I/2. 792. sz.)
1244. dec. 15. Korponánál (*apud Curpuna*; Hont m., ma Krupina, Besztercebányai kerület, Szlovákia; DF 274 494., RA I/2. 793. sz.)
1245. ápr. 11. Brebir (*in Breberio*; Vinodoli isp., ma Bribir, Primorsko-goranska županija, Horváto.; DL 50 019., RA I/2. 803. sz.)

24 Magyarországon a 13. század közepén két olyan Ság nevű település is volt, amelyben kolostor állt, ráadásul ezek távolsága meglehetősen csekély. Az egyik monostor, ahol jóval nagyobb valószínűség szerint az oklevél készült, a premontreiek Hont megyei Szűz Mária-prépostsága (ma Šahy; Ipolyság, Nyitrai kerület, Szlovákia) a másik pedig a nógrádi, Karancsalján, ma szintén Nógrád megyében fekvő, feltehetően bencés rendi sági (ma Karancsság) kolostor.

1245. ápr. 16. táján Vrána közelében (*apud Vranam*; ma Vrana, Zadarska županija, Horváto.; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2248. p.)
1245. ápr. 20. a toplicai ciszterci monostornál (*apud monasterium cisterciensium in Topliz*; más néven Topuszkó, Zág-ráb m., ma Topusko, Sisačko-moslavačka županija, Horváto.; DL 283., RA 804. sz.)
1245. máj. 19. Székesfehérvár mellett (DL 35 814., RA I/2. 806. sz.)
1245. jún. 17. Székesfehérvár (DL 86 826., RA I/2. 809. sz.)²⁵
1245. júl. közepe táján Veszprém, Szent Katalin domonkos kolostor (Vita b. Margaritae Hungaricae. In: CFH III. 2469.; 2481. p.)²⁶
1245. jún. vagy júl. Barsnál, a Garam mellett (*prope Bors iuxta Granum*; DL 29 658., a keltezés körüli kérdésekre: RA I/2. 807. sz.)
1245. júl. 22. Görgő (*Sergeō!*; Szepes m., ma Spišský Hrhov; Szepesgörgő, Eperjesi kerület, Szlovákia; DL 286., RA I/2. 813. sz. Minden bizonnyal ide kapcsolható Béla 1245. szept. 9-i, az itineráriumot alaposan összezavaró, görgői keltezésű oklevele, ld. Szentpétery megjegyzését: RA I/2. 244–245. p.)
1245. aug. 8. Balogd mellett (*apud villam Bolugd*; vélhetően az abaúji, Kassa vidékén fekvő faluval azonosíthatjuk, ma Blažice, Kassai kerület, Szlovákia; DF 210 447., RA I/2. 815. sz.)
1245. aug. 31. Sáros (*Sarus*; eredetije nem maradt fenn, XVI. századi másolata: DL 76 138., CDES II. 132. p.)
1245. szept. 3. Görgő (*Gurgeu*; DF 228 433., CDES II. 133. p.)

25 Elképzelhető, hogy e napokban, vagy egy hónappal korábban, az uralkodó máj. közepi székesfehérvári tartózkodása idején került sor az akkor hat esztendő István herceg királlyá koronázására (Zsoldos, 2007. 13. p.).

26 Szent Margit hercegnő legkorábbi, 14. század eleji legendái említik, hogy kevéssel három és fél éves kora után szülei maguk vitték Veszprémbe, és adták be az ottani domonkos zárdába. Vö. a legenda Ráskay Lea-féle fordításával: CFH II. 1494. p. Margit születésnek időpontjára ld. Wertner, 1892. 492. p.

1245. szept. 7. Budánál (*apud Budam*; DF 289 178., RA I/2. 817. sz., keltére uo.)
1245. szept. 9. Görgő (*Gurgeu*; DL 287., RA I/2. 818. sz.)
1246. jan. 10. Budafelhévíz (*Budae calidas aquas*; Pilis m., ma Bp. III. kerületének része; DF 282 619., RA I/2. 827. sz.)
- 1246., az év eleje? Nagy-(Csepel-)sziget vagy Boldogságos Szűz-sziget? (*in insula*; DF 207 012., ÁÚO II. 190–191. p.)²⁷
1246. jún. 15.° Bécsújhely mellett (Alsó-Ausztria, Wiener Neustadt; *Annales Bawarici et Austriaci breves, Annales Praedicatorum Vindobonensium*. In: CFH I. 110., 182. p.; *Szende*, 2000. 333–335. p. A II. Frigyes osztrák és stájer herceg csapataival vívott, vereséggel zárult ütközet.)
1246. szept. 11. Polyána vára latt (*in Zolum, sub castro Polona*; Ózólyom, Zólyomi isp., ma Pustý hrad, Zólyom; Zvolen, Zólyomi kerület, Szlovákia, területén; DL 65 690., RA I/2. 836. sz.)
1246. szept. 27. Zólyom (*Zolim*; DL 40 515., RA I/2. 837. sz.)²⁸

27 Domonkos alországbíró említi 1246-ban, napi keltezés nélkül kiadott oklevelében, hogy egy András országbírótól „megörökölt” per során a (bakony)béli apát akkor kereste fel a királyt, amikor az a „szigeten” időzött. A kétségkívül nem egyértelmű helymeghatározás alighanem a Nagy- (ma Csepel-sziget, Pest m., illetve Budapest XXI. kerülete), vagy a „Budai”-ként is emlegetett Szent Szűz-(ma Margit-)szigetet takarja, ahol az uralkodó egyébként három évvel korábban, 1243 júniusában bizonyosan járt. Amennyiben az azonosítási javaslatok bármelyike helytálló, mivel egyfelől Domonkos hivatalviselésére saját, szóban forgó oklevele az egyetlen adatunk, előde pedig csak 1244. évi kiadványokban szerepel (*Zsoldos*, 2011. 30 p.), másfelől mert az alországbíró azt is elmondja, hogy a per előtte is hosszabb ideig folyt, és mint láttuk, végül személyesen a király is foglalkozott vele, IV. Béla a szigeten tett látogatása a legnagyobb valószínűség szerint az év első hónapjaiban, máj. vége előtt történt. Ugyanakkor a fenti percelelményekre, így a király vizsgált tartózkodására 1245-ben — itineráriuma szerint leginkább jún. végén — is sor kerülhetett, ezért az adatot kérdőjellel vettük fel listánkra.

28 Elképzelhető, hogy ekkoriban, 1246 kora őszén, talán épp szept. végén került sor Zólyomban Lev Danyilovics halicsi trónörökös és IV. Béla leánya, Konstancia egybekelésére (*Senga*, 1987. 590–594. p.). Az eseményt Font a következő év (1247) augusztusára datálja, aminek helytállósága szintén lehetséges (*Font*, 2005. 250., 263. p.).

1246. nov. 15. Vasvár mellett (*apud castrum Ferreum*; Vas m., ma uo.; DF 289 179., RA I/2. 839. sz., keltére uo.; *Varga*, 2003. 271. p.)
1246. dec. 15. Esztergomnál (DL 16., RA I/2. 841. sz.)
1247. máj. 4.? Nagy-sziget (*Magna insula*; DL 40 606., CDES II. 172. p. A parancslevél az RA-ban nem szerepel, kelte a benne foglaltak szerint eljáró Privart ispán 1247. évi átírása alapján csaknem bizonyosnak látszik.)
1247. aug. 3. Zólyom (*Zolum*; DL 40 021., RA I/2. 857. sz.)
1247. aug. 12. Zólyom (*Zolum*; DL 310., RA I/2. 858. sz.)
1247. szept. 11. Zólyom (DF 288 955., RA I/2. 861. sz. Valószínű, hogy az uralkodó aug. eleje óta megszakítás nélkül tartózkodott Zólyomban.)
1247. nov. 11.? Patak (Potoka; Pataki isp.; DF 289 184., RA I/2. 934. sz. A IV. Ince pápának írt levél valószínűsíthető keltére: *Senga*, 1987. 604–610. p.)
1248. febr. 24. Görgő (*Gurgeu*; Szepes m., DF 210 758., RA I/2. 874. sz.)
1248. ápr. 1. Vaska (*Waska*; Verőcei isp., ma Vaška, Virovitičko-podravski županija; Horváto.; DL 99 845., RA I/2. 877. sz.)
1248. ápr. 3. Vaska (*Waska*; DF 230 126., RA I/2. 878. sz.)
1248. ápr. 3. körül Vaska mellett (*apud Waska*; DL 335., RA I/2. 880. sz.)²⁹
1248. Buda (DF 237 955., RA I/2. 895. sz.)
1249. márc. 25. Buda (DL 1244., RA 904. sz.)

29 A Türje nembeli Fülöp zágrábi püspök és testvére javára kiállított kiváltságlevél keltéként a király uralkodása 13. évét jelölték meg, 1248-ban, okt. dereka előtt pedig IV. Béla legjobb tudomásunk csak ápr. elején járt Vaskán, illetve általában, a Délvidéken (RA I/2. 878. sz.).

1249. jún. 8. Pozsony (*Posonium*; DL 85 667., RA I/2. 909. sz., kelte uo. a székesfehérvári káptalan átírása alapján)
1249. szept. 2. Buda (DL 101 643., CDCr. Supplement I. 136. p.)
1250. jún. 23. Győr (*Seurinum!*; DL 36 224., RA I/2. 926. sz.)
1250. júl.–aug.° Alsó-Ausztria, Himberg, ma ua., alatt; *Chronicon Salisburgenses*. In: CFH I. 678. p.; *Continuatio Annalium Mellicensium*. In: CFH I. 755. p.; *Szendé*, 1999. 268–269. p.: 37–38. jegyz.; *Rudolf*, 2020. 157–158. p.)³⁰
1250. nov. 27.? Sáros (*Sarus*; Sárosi isp., ma Kis-, Nagysáros; Malý-, Veľký Šariš, Eperjesi kerület, Szlovákia; DL 65 658., RA I/2. 937. sz., valószínű keltére 1251. évi átírása alapján uo.)
1251. máj. 10. Buda (DL 354., RA I/2. 946. sz.)

30 Felettebb kérdéses, hogy a király 1250. júl. 7-én kelt *privilegium*ában említett Himberg alatti harci cselekmények, jelesül a megadományozott Ákos nembeli Ernye akkori lovászmester és szolgagyőri ispán vitézkedése, Wernhard Preussel himbergi várnagy párbajban való meggyilkolása és csapatának megfutatása az 1250. évi országos hadjárat során, vagy még az előző év folyamán történt, mint azt Senga Toru vélelmezte (*Senga*, 1987. 601–602. p.). Mindenképp feltűnő és növeli kétségeinket az 1250. kora nyarára való datálást illetően, hogy az uralkodó már júl. első napjaiban, feltehetően alig néhány héttel a hadjárat megkezdése, a Himberg alatti harcok lezajlása után birokadományban részesítette volna régi hívét, főként azzal együtt, hogy Ernye ispán szóban forgó diadalmas cselekedetének elbeszélését oklevelünk legalábbis látszólag mint régebben, nem pedig néhány hete vagy napja történt eseményt, az „*item cum quadam vice exercitum nostrum contra Austria duximus destinandum*” időhatározós szerkezettel vezeti be, nem teszi hozzá, hogy arra csak a minap, nemrégiben, vagy kevéssel korábban, stb. került volna sor. Oklevelünk szövege szerint ráadásul a birtokba iktatás már le is zajlott, ami egyébiránt a *privilegium* kibocsátásának előfeltétele volt, ami alapján pedig azt kell feltételeznünk, a királyi kegyenylvánításról már jóval korábban döntés született, és a szokásos procedúra alatt Himbergnél a főúr egy újabb bátor szolgálattal gyarapította érdemeit, amit aztán rögtön bele is foglaltak a készülő okiratba. Ez elfogadható magyarázatnak tűnik, de bizonytalanságunkat tovább növeli, hogy IV. Béla 1251. nov. 17-i, Ernye javára kibocsátott oklevelének (RA I/2. 956. sz.) *narratiója* teljes egészében, szó szerint megegyezik az 1250. júliusára keltezett kiadványának vonatkozó részével, így még az sem kizárható, hogy valamelyik adománylevél hamisítvány. A dilemmára ld. még: *Rudolf*, 2020. 158–159. p.

1251. máj. 24. Buda (DL 43 626., RA I/2. 947. sz.)
1251. szept. 3. Buda (DL 8003., RA I/2. 953. sz.)
1251. Salona és Trau között, a Szent Péter-egyház mellett (*apud ecclesiam Sancti Petri, que est inter Salonam et Traugurium*, a két település ma Solin, illetve Trogir, Splitsko-dalmatinska županija, Horváto.; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2251. p.; *Gál*, 2015. 64. p.)
1251. Spalato (Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2251. p; *Gál*, 2015. 64. p.)
1252. jún. 2.º a Pozsony melletti táborban (*apud Posonium in castris*; DF 248 721., RA I/2. 972. sz. Rátót nembeli Roland nádor bizonyosan Pozsonyban tartózkodott e napon: ÁNHO 85. sz.)
1252. jún.–júl.^o Alsó-Ausztria (Annales Pragenses. On: CFH I. 184. p.; Chronicon Salisburgenses. In: CFH I. 678. p.; Continuatio Lambacensis. In: CFH I. 773. p.; *Szende*, 1999. 271–272. p.; *Rudolf*, 2020. 163–164. p.)
1252. jún. 15.º a Bécs melletti táborban (*in castris iuxta Viennam*; DL 366., RA I/2. 973. sz.)
1252. jún. 20.º a Bécs melletti táborban (*in castris iuxta Viennam*; DL 62 378., RA I/2. 974. sz., keltére 1252. évi átírása és a király itineráriuma alapján uo.)
- 1252.? Veszprém, Szent Katalin domonkos zárda (Vita b. Margaritae Hungaricae. In: CFH III. 2483. p.; Sz. Margitnak, IV Béla király leányának élete. In: CFH II. 1495. p.)³¹

31 Forrásaink elbeszélik, hogy Margit hercegnőt szülei 10 éves korában Veszprémből átvitték a nyulak-szigeti (vagy más néven budai-szigeti) domonkosrendi nőkolostorba. Nem kizárható ugyanakkor, hogy a hercegnő átköltöztetésére csak a következő év tavaszán került sor, amikor ismeretes IV. Béla egy nyulak-szigeti keltezésű oklevele (RA I/2. 991. sz.).

- 1252.? Nyulak szigete, Szűz Mária dominikánus kolostor (Vita b. Margaritae Hungaricae. In: CFH III. 2483. p.; Sz. Margitnak, IV Béla király leányának élete. In: CFH II. 1495. p.)³²
1252. aug. 10.? „a királyné új faluja” mellett (*apud novam villam regine nostram*, azonosíthatatlan helymegjelölés, leginkább talán valamelyik észak-dunántúli települést takarja; DL 40 030., RA I/2. 975. sz., valószínűsíthető keltére a székesfehérvári káptalan 1252. aug. 21-i átírása alapján uo.)
1253. máj. 11.? Nyulak szigete (*insula Leporum*; DF 289 187., RA I/2. 991. sz., keltére uo., vö.: MES I. 415. p.; Kiss, 2015. 42–43. p. [Benedek esztergomi érsek 1254. febr. 25-i pápai megerősítése alapján])
- 1253 jún. vége–júl.^o Morvaország, Olomouc vidékén (Annales Pragenses. In: CFH I. 184–185. p.; Continuatio Annalium Mellicensium. In: CFH I. 755. p.; Matthias Miechovius: Chronica Polonorum. In: CFH II. 1605. p.; Szende, 1999. 275–277. p.)
1253. aug. 16. Babót vár mellett (*prope castrum Baboch*; Kapuvár, Sopron m.; DF 267 982., RA I/2. 996. sz.)
1253. okt. 3. Győr (*Jaurinum*; DL 381., RA I/2. 998. sz.)
1253. okt. 8. Komáromnál (*apud Kamarun*; Komárom m., ma Komárom-Esztergom m.; DL 86 949., RA I/2. 999. sz.)
1253. okt. 11. Komárom (*Kamarun*; MES I. 411. p., a keltére uo., RA I/2. 1000. sz.)
1254. ápr. vége–máj. eleje Pozsony (Annales Pragenses. In: CFH I. 185. p.; Anonymi Chronicon Austriacum. CFH I. 507. p.; Szende, 1999. 115. jegyz.)

32 Forrásaink tudósítása szerint Margit hercegnőt szülei 10 éves korában Veszprémből átvitték a nyulak-szigeti domonkosrendi zárdába. Lehetséges ugyanakkor, hogy a hercegnő átköltöztetése csak a következő év tavaszán történt, 1253. május közepéről ismeretes ugyanis IV. Béla egy nyulak-szigeti keltezésű kiadványa (RA I/2. 991. sz.).

1254. máj. 31. körül Buda? (VFOP 338. p.; SFÉ 50–51.p. Idősebb fia, István trónörökös keresztény házasságkötése Erzsébet kun hercegnővel a Szent Miklós domonkos kolostorban, amelyen, jóllehet forrásunk nevesítve nem említi, nagy valószínűség szerint az uralkodó és Mária királyné is részt vett. [Zsoldos, 2005. 191. p.: 49. jegyz.; *Implom*, 2017. 61., 92. p.]
1254. szept. 16.? Zólyom (*Zoulum*; DF 289 185., RA I/2. 1015. sz., valószínű keltére uo.)
1254. okt. 18. körül[□] Vác (Pest m., részleges országgyűlés Nógrád, Hont és Gömör megyéknek, *S. Kiss*, 1971. 13–15. p; 1255. aug. 16.: MES I. 422–424. [423.] p., RA I/2.1048. sz.)
1255. márc. 17. Vaska mellett (*apud Waskam*; DF 252 015., RA I/2. 1034. sz. Rátót nembeli Roland nádor márc. 11-én szintén Vaskán volt: CDB II. 23. sz.)
- 1255., márc. 17. körül? Vaska (DL 412., RA I/2. 1038. sz.)
1255. júl. 6.? Pozsony (*Posonium*; DL 40 038., RA I/2. 1042. sz., kelte Rátót nembeli Lóránd nádor 1255. dec. 13-i átírása alapján)
1255. aug. 1. Buda (DL 71 737., RA I/2. 1045. sz.)
1255. Pest (*Pest iuxta Danubium*; Erdődy D 10., CDCr. IV. 612–613. p., RA I/2. 1070. sz.)
1256. márc. 21. „*apud Alba curia*” (valószínűleg a Zala m.-i Komárral azonos, ma Zalakomár, uo.; DF 230 149., RA I/2. 1079. sz.)³³
1256. jún. 23. Győr (*Jeurinum*; eredetije a heilingenkreuzi apátság levéltárában, Rubr. 49., fasc. I., no. 7. jelzet alatt található, UB I. 251–252. p., RA I/2. 1093. sz. Rátót nembeli Ro-

33 A helynév azonosításra ld. IV. Béla egy év nélkül, valószínűleg 1263 augusztusában kelt oklevelét (CDH VII/1. 364. p.), miszerint *Alba Curia* a zalai Galambokkal volt szomszédos, illetve: *Szentpétery*, 1927.

- land nádor, nyilván nem függetlenül a királytól, másnap a közeli Móríchidán tartózkodott: UB I. 252–253. p.)
1256. aug. 9. Salona (*Salona*; Dalmácia, ma Solin, Splitsko-dalmatinska županija, Horváto.; DL 25 751., RA I/2. 1094. sz.)
1257. okt. 19. Nagy- (ma Csepel-) sziget (*prope Budam in Chepel*; DF 207 045., RA I/3. 1165. sz., kelte a győri káptalan átíró oklevele alapján uo., kiadójára: DPM 35–36. p. [6. sz.]
1257. nov. 11. Varasd mellett (*prope Vorosdinum*; Varasd m., ma Varaždin, Varaždinska županija, Horváto.; DL 60 143., RA I/3. 1166. sz., kiadójára és helyes keltezésére: DPM 7. sz.)³⁴
1258. jún.–júl.° Stájerország középső részén (*Chronicon Salisburgenses*. In: CFH I. 678. p.; *Bradács*, 2016. 185–186. p.)
1258. júl. 4.° a Pettau melletti táborban (*in castris circa Petouiam*; ma Ptuj, Podravska regija, Szlovénia; DF 207 023., RA I/3. 1185. sz., valószínű keltére uo.; *Chronicon Salisburgenses*. In: CFH I. 678. p.; Ottokars Österreichische Reimchronik. In: CFH III. 1787–1789. p.; *Bradács*, 2016. 185–186. p.)
1258. aug. 6. Zólyom (*Zolum*; DF 207 048., RA I/3. 1191. sz., keltére a székesfehérvári káptalan átírása alapján uo.)

34 A személyének megjelölése nélkül, 1257-ben, Szent Márton ünnepén (nov. 11.), Varasd mellett kelt kiadványában az ismeretlen oklevéladó tanúsítja, hogy bizonyos Iván és bölzsei Mikol Marhard ispánnal részt vettek stájerországi hadjáratában (tudniillik az *auctor*éban). A *damus pro memoriát* — a csekély pecsétredéken látható, szemből ábrázolt emberfej, valamint szövege „*in exercitu nostro in Styria*” szavai okán — a szakirodalom egyöntetűen IV. Béla király okleveleként tartja számon (RA 1166. sz.; DPM 7. sz.), de további eshetőséggként felmerült V. István személye is (HO VI. 94. p.). A kérdésben ezúttal csaknem teljes bizonyossággal van módunk dönteni: a pecsétmaradvány tökéletesen megfeleltethető IV. Béla második, 1241–1242-től használt *typariuma* ismert lenyomataival (DL 257., 65 690., 68 752.; *Takács*, 2012. 124–125. p.). Jelesül a jellegzetesen kerek fej, az arcot keretező, göndör hajfürtök, főként pedig a nagy és széles, kissé bumfordi hatású orr van segítségünkre az azonosításban, amely képi elemek egyben V. Istvánt, mint esetleges kibocsátót, valamennyi *sigillum*a vonatkozásában kizárják.

1258. aug. 15. Lipcse (*Lipcha*; Zólyomi isp., ma Zólyomlipcse; Slovenská Ľupča, Besztercebányai kerület, Szlovákia; DL 70 146., RA I/3. 1194. sz.)
1258. szept. 21. Hídvég (*Hygueg*; korszakunkban számos Hídvég nevű település létezett, így Hont mellett Nyitra, Heves, Zemplén, Somogy és Zala megyékben, itt alighanem a honti faluról van szó; DL 475., RA I/3. 1195. sz.)
1259. márc. 30. Aranyos (*Oronas*; DF 209 107., RA I/3. 1210. sz., a *damus pro memoria* vélhetően az uralkodóval azonosítható kiadójára: DPM 37–38. p. [9. sz.]
1259. máj. 25. Buda (DL 488., RA I/3. 1213., kelte a pécsi székeskáptalan átírása alapján uo.)
1259. szept. 1. Nagy-sziget (*Magna insula*; Nagyszigeti isp., ma Csepel-sziget, Pest m.; RA I/3. 1220. sz.)
1259. okt. 2. Székesfehérvár (DL 34 002., RA I/3. 1221. sz.)
1259. nov. 18. Lórév (*Portus equorum*; Nagy-szigeti isp., ma Csepel-sziget, Pest m., ÁMTF IV. 203. p.; DL 491., RA I/3. 1227. sz.)
- 1260.? ápr. 24.? Csurgó (*Churgou*; Somogy m.; DF 201 639., RA I/3. 1237. sz., a kelet körüli, kisebb mérvű bizonytalanságokra uo.)
1260. jún. 24–25.° Pozsony és Dévény térségében (Pozsony m., ma Bratislava, illetve Devín, Pozsonyi kerület, Szlovákia; Annales Ottokariani. CFH I. 164. p.; Chronicon Bohemiae. CFH I. 533–534. p. Idősebb fia, István király oldalán a II. Ottokár cseh uralkodó ellen vezetett országos hadjárat élén; *Kristó*, 1986. 135. p.; *Szende*, 1999. 293–295. p.)
1260. júl. 4–12.° az osztrák határ Morva-menti szakaszán, Dévény vidékén (*Szende*, 1999. 296. p.)
1260. júl. 12. Kroissenbrunn és Marchegg között (ma Groissenbrunn, Marchegg, Gänse dorfi kerület, Alsó-Ausztria, Ausztria; Andreas presbyter Ratisbonensis. CFH I. 73. p.; Annales Ottokariani. CFH I. 164–165. p.; Annales SS. Udalrici

- et Afrae Augustenses. CFH I. 207. p.; Chronicon Osterhovienses. CFH I. 591. p.; RA I/3. 1463. sz. Döntő vereséggel zárult ütközet a II. Ottokár király vezette cseh és osztrák sereggel.)
1260. szept. 3. Zólyom (RA I/3. 1241. sz., keltére *Pauler*, 1899. II. 530. p.: 182. jegyz.)
- 1261., ápr. 24. után?, máj. második fele/júl. vége?° Északnyugat-Bulgária, Vidin (ma Vidin, Montana megye, Bulgária; 1262: CDH IV/3. 60–62. [60–61.] p.; 1263: HO VI. 116–117. [116.] p.; 1274., szept. 2. u.: ÁÚO IX. 71–73. [71.] p., 1286. júl. 9.: ÁÚO IV. 282–283. [282.] p. A fiával, István ifjabb királlyal közösen vezetett, I. Konstantin bolgár cár helyi főemberei elleni büntetőhadjáraton; *Pauler*; 1891. 170. p.; *Zsoldos*, 2007. 17–18. p., 50. jegyz.). Lehetséges ugyanakkor, hogy a király a harcselekményekben személyesen nem vett részt, a főerők mögött tartózkodott.)
1261. okt. 13. Füzítő (*Fyzegetev*; Komárom m., ma Almásfüzitő, Komárom-Esztergom m., ÁMTF III. 416–418. p.; DL 25 755., RA I/3. 1269. sz.)
1262. febr. 9. Hudina [ispán] házánál (*apud domum Hodina*; minden bizonnyal valahol Csázma vidékén, Szlavóniában; CDCr. V. 213. p., RA I/3. 1284. sz. Hudina azonosítására és a hely közelebbi fekvésére: *Zsoldos*, 2007. 19. p.)
1262. márc. 7. Bihács (*Byhyg*; ma Bihać, Unsko-sanski kanton, Bosznia-Hercegovina; DF 283 555., RA I/3. 1285. sz.)
1263. aug. 1. Lórév (*Portus equorum*; DF 232 840., RA I/3. 1345. sz.)
1263. aug. 3.? Lipcse mellett (*apud Lypcha*; DF 289 188., RA I/3. 1346. sz.)³⁵

35 Alapos gyanúra ad okot, hogy a király két nappal korábban a Csepel-sziget déli végében, innen jókora távolságra volt (RA I/3. 1345. sz.), de elképzelhető, hogy a pápához intézett levelet csak jóval, talán hetekkel Béla Lipcséről való eltávozta után készítették és pecsételték meg, amikor az már a *medium regni* területén járt. A vélelmezett késedelmes oklevél-kibocsátásban annak is szerepe lehetett, hogy a kiadványra a királyé mellett Fülöp esztergomi érsek és több világi előkelő pecsétjét is ráfüggesztették.

1263. aug. 28.? Verőce (*Vereuche*; DL 31 180., RA I/3. 1348. sz. Az irat kelte az egri káptalan átíró oklevele alapján 1262 is lehet.)
1263. szept. 30. Boldog Szűz szigete (*insula virginis*; ma Margit-sziget; DF 280 757., RA I/3. 1353. sz.)
1263. dec. 6. Segesd (*Segusd*; DF 253 841., RA I/3. 1371. sz.)
1263. a Nagy-sziget mellett (*apud Magnam insulam*; DF 248 071., RA I/3. 1385. sz.)
1264. márc. 9. Füzitónél (*apud Fyzegtuu*; DL 101 769., RA I/3. 1397. sz.)
1264. szept. 19. Szentjános mellett, a Duna mentén (*iuxta Danubium prope S. Johannem*; UB I. 298–299. p.; RA I/3. 1393. sz. Az évszám nélkül kibocsátott oklevél keltére: ÁOUHO 288–289. p. [373. sz.], 309–310. p., [401. sz.]
1264. okt. 5. Pozsony közelében (*Annales Ottokariani*. In: CFH I. 167. p.; *Vizkelety*, 1993. 575–580. p. Okt. 9-én Simon alországbíró szintén Pozsonyban tartózkodott, valószínűleg a király kíséretében, ld. ÁÚO VIII. 103–104. p.)
1264. okt. 17. Győr (*Jaurinum*; CDH IV/3. 195., RA I/3. 1421. sz.)
1264. nov. 1. Porva (*Porowa*; Veszprém m., ma uo.; DF 207 394., RA I/3. 1423. sz.)
1264. Toplica (*Toplichia*; DL 565., RA I/3. 1424. sz.)
1265. márc. 22. Füzítő (*Fyzegtu*; DL 61 150., RA I/3. 1437. sz. Az oklevél keltére: *Karácsonyi*, 1902. 99. p.; ÁOUHO 291–292. p. [375. sz.]
1265. márc. 28. Füzítő (*Phyzegtu*; DF 289 186., RA I/3. 1438. sz.)
1265. jún. 2.? Buda, a királyné udvarában (*Bude in curia domine regine*; DL 49 220., RA I/3. 1446. sz., kelte a székesfehérvári káptalan 1265. jún. 4-i átírása alapján uo. Vö.: ÁOUHO 291. p. [375. sz.]

1265. júl. 10. vagy
1266. júl. 9. Lipcse (*Lipche*; DL 47 745., UB I. 332–333. p., RA I/3. 1526. sz., a *damus pro memoria*-oklevél keltére és valószínűsíthető kiadójára: DPM 46–47. p. [20. sz.]
1265. júl. 29. Lipcse (*Lypcha*; DF 248 299., RA I/4. 1450. sz.)
1265. okt. 13. visegrádi vár (*castrum Visagrad*; Pilis m., ma Pest m.; DF 289 182., RA I/4. 1455. sz.)
1265. nov. 30. Komár (*Kamar*; legnagyobb valószínűség szerint – a ma is Zala megyéhez tartozó – Zalakomárral azonosíthatjuk, de egy Homokkomár nevű falu is volt a megyében, és Valkóban is találunk ilyen nevű települést; DL 40 062., RA I/3. 1458. sz.)
1266. jan. 13. Kaszok (*villa Kosuk*; Somogy m., DF 200 019., CDH IV/3. 322–330. [326.] p., RA I/3. 1502. sz. A király említi 1266. nov. 20-i ítéletlevelében, hogy — minden bizonnyal — ugyanazon év vízkereszt ünnepének nyolcadán [jan. 13.] Kaszok faluban tartózkodott báróival.)
1266. márc. 23. Boldog Szűz-sziget (*insula Beate Virginis*; ÁÚO III. 128–131. p., RA I/3. 1481. sz.; az István ifjabb királlyal kötött előző évi békeszerződés megerősítése, *Zsoldos*, 2007. 82 p.)
1266. ápr. 27. Ercsi (*Erchy*; Fejér m., ma uo.; DF 289 181., RA I/3. 1482. sz.)
1266. jún. 27. Turóc (*Turuch*; Zólyomi isp., DF 260 241., RA I/3. 1488. sz.)
1266. aug. 6. Hidegkút mellett (*apud Frigidum Fontem*; létezett Nógrád, Tolna megyében, feltehetően a mai Bp. XII. kerületének Pesthidegkút nevű részével azonos; DL 39 096., RA I/3. 1494. sz.)
1266. aug. 7. Hidegkút mellett (*apud Frigidum Puteum*; DL 73 561., RA I/3. 1497. sz.)
1266. Hidegkút (*Hydegkwth*; DL 64 006., RA I/3. 1500. sz.)

1266. szept. 15. Kömlőd, a Duna mellett (*villa Kumleud iuxta Danubium*; Tolna m., ma Dunakömlőd, uo., DF 200 019., CDH IV/3. 322–330. [326.] p.)³⁶
- 1266., valószínűleg az Esztergom (DL 292., RA I/3. 1508. sz.)
év második fele
1267. febr. 9. Füzítő (*Fyzegeteu*; DL 617., RA I/3. 1518. sz.)
1267. máj. 8.? Füzítő (*Phyzegetev*; DL 91 116., RA I/3. 1522. sz., kelte a pécsi székeskáptalan 1267. okt.-i átírása alapján)
1267. júl. 1. Zólyom (*Zolum*; DL 71 345., RA I/3. 1523. sz.)
1267. júl. 13. Lipcse (*Lipche*; DL 47 732., RA I/3. 1525. sz., az oklevél keltére: *Karácsonyi*, 102., 132. p.; illetve az alighanem a királlyal azonosítható kiadójára: DPM 50–51. p. [25. sz.]
1267. júl. 20. Zólyom (*Zolum*; DF 247 949., RA I/3. 1527. sz.)
1267. júl. 29.? Lipcse (*Lypche*; DL 47 729., RA I/3. 1530. sz., keltére: *Karácsonyi*, 1902. 100. p.)
- 1267., szept. 7. előtt, Esztergom, vagy a város mellett³⁷
aug.?³⁷
1267. szept. 7.? Óbuda (DL 701., ÁÚO VIII. 19. (1262 körülre datálva), RA I/3. 1531. sz. Az oklevél valószínűsíthető keltére: *Szűcs*, 343. p.; *Zsoldos*, 2007. 102. p., 187. jegyz.)

36 A király említi 1266. nov. 20-án kelt ítéletlevelében, hogy Szűz Mária születése ünnepének nyolcadán (szept. 15-én) a Duna mellett fekvő Kömlőd faluban tartózkodott saját és idősebb fia báróival.

37 A király említi egy 1267-ben, napi kelet nélkül, de bizonyosan okt. 14. előtt kiadott oklevelében az ország nemesei és a királyi szerviensek az érseki székváros melletti gyülekezését, vagy más, kutatói értelmezés szerint *generalis congregatióját* (HO VIII. 108–109. p., RA I/3. 1546. sz.) Szűcs J. szerint ugyanakkor nincs semmi jele annak, hogy IV. Béla (vagy V. István) részt vett volna a gyűlésen (ld. *Szűcs*, 1984. 342–343. p.; vö.: *Zsoldos*, 2007. 102–106. p.; *Bácsatyai*, 2020. 1072–1074. p.), mindazonáltal elég valószínű, hogy az uralkodó a közelben, leginkább Esztergomban tartózkodott a kérdéses hetekben. A kérdőjel kitétele kifejezetten indokolt.

1267. szept. 15.? Óbuda (UB I. 337–338. p. Vélelmezhető, de korántsem bizonyos keltére: *Zsoldos*, 2007. 106. p.)
1267. szept. 29.? Lórév (*Lureu*; DL 47 735., RA I/3. 1533. sz., keltére *Karácsonyi*, 1902. 102. p.)
1267. nov. 8. Aranyos (*Oronas*; DL 642., RA I/3. 1535. sz.)
1267. nov. 16. Aranyos (*Oronos*, DL 25 759., RA I/3. 1537. sz.)
1268. okt. 26.? Füzítő (*Fyzeztu*; ÁÚO III. 119., valószínűsíthető keltére: RA I/3. 1590. sz.)
1269. júl. 8. Lipcse (*Lypche*; DF 248 636., RA I/3. 1609. sz., kelte az esztergomi káptalan 1269. júl. 13-án kelt átírása alapján)
1269. júl. 10.? Lipcse (*Lypche*; DL 40 069., RA I/3. 1610. sz.)³⁸
1269. aug. 10. Lipcse (*Lipche*; DL 69 277., RA II/2–3. 2527. sz. *A damus pro memoria* kibocsátójának személyére, illetve keltének évére: DPM 55–56. p. [34. sz.]
1269. szept. 22.? Csút (*Chuth*; DL 699., RA I/3. 1613. sz. Kiadásának időpontja V. István király 1270. szept. 18-i átírása alapján valószínűsíthető, bár az 1268. szept. 22-i kelet sem zárható ki.)

38 Évszám nélkül, Keresztelő Szent János ünnepe (jún. 24.) tizenötöde után való szerdán, Lipcsén kelt oklevélben a király megparancsolja Zala megye nemeseinek, hogy ondi Gergely és fia, valamint Joanca, Ebed fiainak officialisa, Panyit ispán és fia általi megölése ügyében tartanak vizsgálatot, és annak eredményéről Dénes zalai ispán pecsétje alatt tegyenek jelentést. A kiadványt Karácsonyi J. — a minden valószínűség szerint a Péc nembeli előkelővel és a későbbi többszörös nádorral azonosítható — Dénes zalai ispánsága alapján, továbbá mert mint írja: „IV. Bélának már nem volt ideje e büntett megtorlására”, 1269 nyarára datálta (*Karácsonyi*, 1902. 101. p.), amit — az itinerárium adatainak tükrében — Szentpétery is elfogadott kritikái oklevéljegyzékében. Az azonosítás alighanem megállja a helyét, ugyanakkor Dénes zalai ispáni hivatalviselése 1268 derekán is elképzelhető, annál is inkább, mert már ebben az évben Béla szlavón herceg udvarispánja lett (*Zsoldos*, 2011. 70., 232. p.; *Kádár*, 2018/c. 10–11. p.), és Zala, több más délnyugat-magyarországi megyével egyetemben, IV. Béla ifjabb fia — mint egész Szlavónia ura — kormányzása alatt állt, illetve hercegi különhatalmához tartozott ekkoriban (*Zsoldos*, 2007. 33. p.). Az itinerárium ismert és bizonyos adatai alapján szintén lehetséges, hogy a király 1268 nyarán, július 11-én bocsátotta ki ezen oklevélét, emiatt a dátumot kérdőjellel szerepeltetjük.

1269. okt. 25. Zólyom (*Zoulum*; DL 65 249., RA I/3. 1618. sz.)
1270. márc. 30. Füzítő (*Fizeghthu*; DF 207 582., RA I/3. 1656. sz.)
1270. ápr. 1.? Füzítő (*Fyzehtu*; DL 47 741., RA I/3. 1657. sz.)³⁹
1270. máj. 2 vagy 3. Nyulak szigete (elhunyta; *Chronicon pictum*. In: CFH I. 657. p.; *Genealogia ducum et regum Hungariae triplex*. In: CFH II. 982. p.; CH 138. p.; *Bonfini*, 419–420. p.; *Pauler*, 1899. II. 277. p. Az uralkodó jobblétre szenderülése a minap felmerült, új, véleményünk szerint bizonyosnak egyelőre nem tekinthető, máj. 2-i időpontjára: SFÉ 18–19., 50–51. p.)

V. István király itineráriuma (1241–[1270]–1272)

1241. máj. első harmada Sopron? (SRH II. 562., 575. p.; *Zsoldos*, 2019. 78–79. p.; Mária királyné és testvérei oldalán.)
1241. máj. közepe Segesd (Segesdi isp., ma Somogy m.; SRH II. 575. p.; *Zsoldos*, 2019. 80. p.)

39 Évszámjegjelölés nélkül, *Judica*-vasárnap utáni kedden kelt oklevelében a király felszólítja „D” győri püspököt, hogy a Vitéz faluban épülő új kápolna után, az annak anyaegyházainak, a lébényi Szent Margit-, valamint Szent Miklós-egyházaknak járó jövedelmeket fizettesse meg. A kiadványt Karácsonyi J. a D kezdőbetűs nevű győri főpap Dénes püspökkel való azonosítása révén, azon indoklással miszerint „1269-ben még Farkas volt a győri püspök”, 1270 tavaszára datálta (*Karácsonyi*, 1902. 102–103. p.). Ez azonban, jóllehet tagadhatatlanul kisebb a valószínűsége, még nem zárja ki, hogy 1269-ben készült oklevelünk, ez esetben tehát Dénes valamikor az év első hónapjaiban, jóval húsvét előtt Farkas örökébe lépett volna a győri egyházmegye élén. Közvetve ezen lehetőséget látszik támogatni IV. Béla egy másik, szintén az évszám elhagyásával, okt. 26-án kibocsátott *mandatuma*, amelyben a király úgyszintén Dénest, mint Győr főpapját utasítja a (bakony)béli apátság ügyében (RA I/3. 1590. sz.; *Zsoldos*, 2011/a. 92. p.: 147. jegyz.). 1269-ben ugyanakkor a *datatió*ban megjelölt kedd márc. 12-re, Szent I. Gergely pápa ünnepére esett, így a kiadványt alighanem inkább a 604-ben elhunyt egyházfő emléknapja alapján keltezték volna. Az 1270. évben történt kibocsátás ilyenképpen, főként mert az uralkodó márc. 30-án bizonyosan Füzitőn tartózkodott (RA I/3. 1656. sz.), jóval valószínűbb, az adatot mindazonáltal mégis kérdőjellel közöljük.

1241. máj. 18. Zágráb (*Zagrabia*; Zágráb m., ma Zagreb, Horvátó.; CDES II. 65–66. p., RA I/1. 706. sz. [a kelet a tatárok betörésének említése miatt kétségtelen]; Thomae archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum. In: CFH III. 2238–2239. p.)
1241. nov. eleje tájt? Spalato (*Zsoldos*, 2019. 80., 86. p.)
- 1241 vége–1242 tavasza (ápr.?) Klissza (CDCr. IV. 352–353. p.; *Zsoldos*, 2019. 80., 82. p. Hahót nembeli Hahót fia Mihály, illetve Osl nemzetségbeli Herbord védelmében.)
1243. jan. vége körül? Turóc vár (*castrum Turucz*, Zólyomi erdőisp., ma Kláštor pod Znievom; Znióváralja, Zsolnai kerület, Szlovákia területén; CDES II. 223–224. [224.] p. Hont-Pázmány nembeli Ivánka fia András védelmében.)⁴⁰
- 1245., máj. vagy jún. dereka? Székesfehérvár (CDES II. 148–151. [149.] p.; *Pauler*, 1899. II. 205. p.; *Zsoldos*, 2007. 13. p. Atyja általi, feltehetőleg jó részt a bárók nyomására történt királlyá koronáztatása.)
1253. jún.–júl.^o Olomouc alatt (Morva Ögrófság/Morvaország, Cseh Királyság, ma Olomouci kerület, Csehország. V. István egy 1268-ban kelt oklevele alapján nagyon valószínűnek látszik, hogy részt vett atyja csehek elleni hadjárataiban: DF 209 482., ÁÚO VIII. 196–200. [196.] p.; az 1253. évi morvaországi hadjárat eseményeire: *Szende*, 1999. 275–278. p.)

40 IV. Béla Hont-Pázmány nembeli Ivánka fia András királyi tárnokispán javára, 1249-ben kelt kiváltságlevelében elmondja, hogy a megadományozott előkelő az ország megrázkódtatásai és éhínsége idején István trónörökösét Turóc várában gondosan megőrizte, majd átadta neki. A királyság szóban forgó súlyos zavarainak és régen tapasztalt mértékű élelemhiányának idejét alighanem 1242–1243 folyamára helyezhetjük, amikor a tatárok csaknem az egész országot érintő kíméletlen pusztításai következtében katasztrofális helyzet alakult ki, és amely a földművelés és az állattenyésztés terén vélhetően még évekkel a távozásuk után is drasztikus visszaesést eredményezett. István herceg 1242 tavaszán még Dalmáciában, esetleg Szlavóniában, szülei oldalán tartózkodott, a király feltehetőleg az év vége felé bízhatta régi híve, András mester gondjaira. Alighanem István turóci vendégeskedésével áll összefüggésben, hogy 1243 jan. végén, Nyitra érintésével, maga az uralkodó is ellátogatott a Zólyomi erdőispánságba: 29-én épp Turóc vára alatt keltezett (RA I/2. 734. sz.), meglehetően, hogy ekkor, személyesen ő vitte és bízta fiát a nevezett Andrárra.

1254. máj. 31. körül Buda (VFOP 338. p.; házasságkötése Erzsébet kun „hercegnővel” a várbeli Szent Miklós domonkos kolostorban; *Zsoldos*, 2005. 191. p.: 49. jegyz.; *Implom*, 2017. 61., 92. p.)
1258. febr. 24. Nyulak szigete (*Insula leporum*; Pilis m., ma Margit-sziget, Bp. része, ÁMTF IV. 644–657. p.; DL 58 396., RA II/1. 1753. sz.)
- 1258 nyara^o Stájer Hercegség/Stájerország (ma Stájerország, Ausztria; a Stájer Hercegség kormányzásának személyes átvétele; 1259.: DL 495., RA II/1. 1760. sz.; *Chronicon Salisburgenses*. In: CFH I. 678. p; *Pauler*, 1899. II. 231–232. p.; *Kristó*, 1986. 135. p.; *Bradács*, 2016. 185–186. p.)
1258. júl. 4.º Pettau mellett (*in castris circa Petuoiam*; Stájer Hercegség, ez idő szerint a tartomány magyar uralom alatt álló déli részének központja, ma Ptuj, Podravska regija, Szlovénia; DF 207 023., RA I/3. 1185. sz., a kiadvány helyes datálására: *Chronicon Salisburgense*. In: CFH I. 678. p.; ld. még Ottokars Österreichische Reimchronik. In: CFH III. 1787–1789. p.; *Bradács*, 2016. 185–186. p.)
- 1258–1259 fordulója^o Karintiai Hercegség (ma Karintia, Ausztria; *Annales Ottokariani*. In: CFH I. 162. p.; *Chronicon anonymi coenobitae Zwetlensis*. In: CFH I. 260. p.; *Chronicon anonymi Leobensis*. In: CFH I. 272. p.; *Paltrami seu Vatzonis consulis Viennensis Chronicon Austriacum*. In: CFH III. 1958. p.; hadjárat III. Ulrik karintiai herceg és krajnai örgróf ellen; *Pauler*, 1899. II. 232. p.; *Szende*, 1999. 286. p.; *Bradács*, 2016. 190–191. p.)
1259. máj. 26. Graz (*Grech*; Stájer Hercegség/Stájerország, ma Stájerország, Ausztria; DF 286 536., *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark. Band III. 1246–1260. Bearbeitet von J[oseph] von Zahn. Verlag des Historischen Vereines für Steiermark. Graz, 1903. 356–358. p., RA II/1. 1755. sz.)*

1260. jún. 24–25.° Pozsony és Dévény térségében (Pozsony m., ma Bratislava, illetve Devín, Pozsonyi kerület, Szlovákia; Annales Ottokariani. In: CFH I. 164. p.; Chronicon Bohemiae. In: CFH I. 533–534. p.; atyja, IV. Béla oldalán a II. Ottokár cseh uralkodó ellen vezetett országos hadjárat élén; *Kristó*, 1986. 135. p.; *Szende*, 1999. 293–295. p.)
1260. jún. 26.° Walkenstein és Staatz között (Osztrák Hercegség/Ausztria, ma Falkenstein, illetve Staatz, Mistelbacher kerület, Alsó-Ausztria, Ausztria; Annales SS. Udalrici et Aerae Augustenses. In: CFH I. 207. p.; Annales Ottokariani. In: CFH I. 163–164. p.; Chronicon Bohemiae. In: CFH I. 533–534. p. Összecsapás a II. Ottokár cseh király — II. Ottó plaini és hardeggi gróf által vezényelt — előhadával.)
1260. júl. 4–12.° az osztrák–magyar határ Morva menti szakaszán, Dévény vidékén (*Szende*, 1999. 296. p.)
1260. júl. 12.° Kroissenbrunn és Marchegg között (ma Groissenbrunn, Marchegg, Gänsendorfi kerület, Alsó-Ausztria, Ausztria; Andreas presbyter Ratisbonensis. In: CFH I. 73. p.; Annales Ottokariani. In: CFH I. 164–165. p.; Annales SS. Udalrici et Aerae Augustenses. In: CFH I. 207. p.; Chronicon Osterhovienses. In: CFH I. 591. p. Döntő vereséggel zárult ütközet a II. Ottokár király vezette cseh és osztrák sereggel.)
1260. aug. 20. Székesfehérvár (DL 68 555., RA II/1. 5. p. [1769. sz.])⁴¹
1261. júl. 4. Szalacs (*Zoloch*; Bihar m., ma Sălacea, Bihar m., ÁMTF I. 663–664. p.; DL 76 970., RA II/1. 1774. sz.)

41 Az oklevél keltére Szentpétery I. megállapítása lapján (ld. *Szentpétery*, 1921–1922., 81., 87. p.) uo., amit közvetve az is alátámaszt, hogy az 1262 végi országmegosztást követően, 1270. máj elején történt egyeduralomra jutásáig István aligha járt a Dunántúlon, illetve általában atyja országrészében.

- 1261., ápr. 24. után?, Északnyugat-Bulgária, Vidin? (ma Vidin, az utóbbi Montana megye, Bulgária; 1263: HO VI. 116–117. [116.] p., 1274., szept. 2. u.: ÁÚO IX. 71–73. [71.] p. Az atyjával közösen vezetett, I. Konstantin bolgár cár helyi főemberei elleni büntetőhadjáraton; *Pauler*, 1891. 170. p.; *Zsoldos*, 2007. 17–18. p.: 50. jegyz.)
1262. ápr. 4. Patak (*Piti*, 2018. 403. p.)
1262. ápr. 28. Ruchard-híd(a) (*in ponte Ruchard*; azonosítatlan helynév, talán a Szabolcs m.-i Rohod [ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m.] területén feküdt ld. *Wertner*, 1902. 213. p.: 1. jegyz.; DL 50 619., RA II/1. 1785. sz.)
1262. dec. 5. Poroszló (Heves m., ma uo., ÁMTF III. 126–127. p.; DF 248 772., RA II/1. 1791. sz.; vö. 1263. máj. 3.: MES I. 485. p. Az atyjával nov. végén, Pozsonyban kötött békeszerződés megerősítése; *Zsoldos*, 2007. 18. p.)
1263. febr. 13. Várad (*Varadinum*; Bihar m., ma Nagyvárad; Oradea, Bihar m., Románia; DL 75 280., RA II/1. 1798. sz.)
1263. márc. 12. Patak (*Potok*; Pataki erdőisp., a mai Sátoraljaújhely mellett, Borsod-Abaúj-Zemplén m., fekvésére, korai történetére: *Détshy*, 1966.; *Janó*, 1997.; DF 50 621., RA II/1. 1800. sz.)
1263. máj. 3. a szakali kolostornál (*prope monaterium Zokol*; Nógrád m., ma Nógrádszakál, uo., ÁMTF IV. 294–295. p.; DF 248 773., RA II/1. 1801. sz. Az atyjával az előző év végén kötött pozsonyi békealku ismételt megerősítése; *Zsoldos*, 2007. 27. p.)
1263. aug. 24. Várkony (*Warkun*; Külső-Szolnok m., ma Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok m., MTFHK I. 671. p., esetleg a Borsod m.-i település, ma Sajóvárkony néven Ózd része, Borsod-Abaúj-Zemplén m., ÁMTF I. 815. p.; DL 513., RA II/1. 1802. sz. Keltére uo., vö. RA II/1. 1803. sz.; feltételezhető királyi gyűlés Heves, Borsod, Gömör, Abaújvár és Zemplén megyék számára; *S. Kiss*, 1971. 18–19. p.)

1263. dec. 25. Bereg (Bereg m., ma Beregi; Berehi, Kárpátalja, Ukrajna; ZO I. 12–13. p.)⁴²
1264. okt. 5. Pozsony közelében (Annales Ottokariani. In: CFH I. 167–168. p.; Anonymi Leobensis Chronicon. In: CFH I. 273. p.; Ottokars Österreichische Reimchronik. In: CFH III. 1799–1804. p.; *Zsoldos*, 2007. 39., 43. p.)
1264. dec. közepe?^o Déva vára alatt (Hunyadi isp., ma Deva, Hunyad m., Románia, ÁMTF III. 291–292. p.; 1269.: UGDS I. 105. p.; 1269.: EO I. 218–219. [218.] p., 1273. máj. 23.: CDCr. VI. 35–38. [36.] p.; vö. 1268.: ÁÚO VIII. 196–200. [196.] p. Vereséggel zárult ütközet atyja Kán nembelli László és Gyula által vezetett serege ellen; *Zsoldos*, 2007. 48–49. p.)⁴³
1264. dec. vége–1265. jan. vége? Feketehalom vára (Brassó vidéke, ma Codlea, Brassó m., Románia, ÁMTF I. 828–830. p.; 1267.: ÁÚO VIII. 173–175. [173.] p.; 1268.: Csáky I. 10–11. [10.] p.; 1269.: UGDS I. 105. p.; 1270., máj. 3. e.: ÁÚO VIII. 292–293. [292.] p.; 1273. máj. 23.: CDCr. VI. 35–38. [35.] p.; a dél-erdélyi erősség védelme atyja csapatai ellen; *Zsoldos*, 2007. 56–66. p.; *Bácsatyai*, 2020/a.; *Uő*, 2020/b.; *Zsoldos*, 2020.)
- 1265., márc. eleje?^o Isaszeg (Pest m., ma uo., ÁMTF IV. 522–523. p. [a további említésekkel]; 1267.: ÁÚO VIII. 173–175. [173.] p.; 1268.: Csáky I. 10–11. [10.] p.;; 1270. máj. 3. u.: ÁÚO XII. 12–14. [13.] p. A IV. Béla király főerői ellen vívott győztes csata; *Zsoldos*, 2007. 72., 141. p.; *Bácsatyai*, 2020/a.; *Uő*, 2020/b.; *Zsoldos*, 2020.)

42 Zozimas váradi püspök említi egy minden bizonnyal 1264-ben kelt oklevelében, hogy nem sokkal korábban, dec. 25-én Beregen, István király udvarában tartózkodott (*Zsoldos*, 2007. 30. p.: 156. jegyz.).

43 Bácsatyai D. meggyőző, de több tekintetben is támadható érveléssel 1267 első hónapjaira helyezi a IV. Béla és István ifjabb király közötti második (?) fegyveres konfliktust (*Bácsatyai*, 2020/a.; *Uő*, 2020/b.). Zsoldos A. azonban újfent és határozottan a harci cselekmények 1264–1265 fordulóján történt volta mellett tette le a garast (*Zsoldos*, 2020.). Magunk nem tudunk állást foglalni a meglehetősen bonyolult kérdésben, sőt, elképzelhetőnek tartjuk, hogy

1265. okt. 31. Béltek (*Beltuk*; Szabolcs m., ma Nyírbéltek, Szabolcs-Szatmár-Bereg m., MTFHK I. 511. p.; vagy ma Krasznabéltek; Beltiug, Szatmár m., Románia; DF 258 541., RA II/1. 1835. sz.)
1266. márc. 23. Boldog Szűz szigete (*insula Beatae Virginis*; Boldogságos Szűz-sziget; DF 283 555., RA II/1. 1848. sz.)
- 1266 nyara^o Északnyugat-Bulgária, Vidin (1270. máj. 3. u.: ÁÚO XII. 12–14. [13.] p.; *Chronicon pictum*. In: CFH I. 657. p. A Szventszlav Jakab vidini despota elleni megtorló hadjáraton; *Pauler*, 1891. 173–174. p.; *Zsoldos*, 2007., 95., 141. p.)
1266. jún. 23.º Vidin vára mellett (*iuxta Budynum*; Vidini Fejedelemség, Bulgária, ma ua.; DF 248 637., RA II/1. 1850. sz.; vö. 1273., szept. 3. e.: HOkl. 67–70. [67.] p.)
1266. júl. eleje táján^o Lom vára alatt (ma Lom, Montana megye, Bulgária; 1286. júl. 9.: ÁÚO IV. 282–283. [282.] p.)
1266. aug. 20. „Holostoy” (azonosítatlan helynév, Halastó?; talán a Tiszántúlon kereshető, vö. *Zsoldos*, 2007. 95. p., 135. jegyz.; DL 606., RA II/1. 1851. sz.)
1267. jún. 3.? a kői monostor mellett (*apud monasterium Kw*; más néven Bánmonostor, Szerém m., ma Banoštor, Dél-bácskai körzet, Vajdaság, Szerbia; DL 37 559., RA II/1. 1863. sz.)⁴⁴

mind Bácsatyai, mind pedig Zsoldos és a korábbi szakirodalom is téved a szóban forgó belháború időpontja tekintetében, jelesül: arra valójában 1266 második felében, az ifjabb király bulgáriai hadműveleti utáni hónapokban került sor. Felvetésünk kifejtésére és érveinkkel való alátámasztásra e helyütt nincs mód.

44 Az évszám megadása nélkül, pünkösd előtti pénteken, a kői monostornál lejegyzett parancslevelet Szentpétery I. a király *intitulatio*ja, a „*dominus Cumanorum*” cím hiánya alapján keltezte 1267 kora nyarára (*Szentpétery*, 1921–1922. 84–85. p.). István ifjabb királynak ismeretes ugyanakkor 1266 júniusából egy — sajnos csak 1273-as átirásban fennmaradt — *patense* (RA II/1. 1850. sz.), amelyben címe között szintén nem szerepel a „kunok ura” titulus, ráadásul azt az oklevélét bulgáriai hadjárata alkalmával, Vidin vára alatt bocsátotta ki. Így meglátásunk szerint joggal merül fel, hogy a kérdéses kiadvány valójában az előző évben, István újabb észak-

1267. aug. 6.? Ugocsa mellett (*apud Ugocham*; Ugocsa m., ma Ukrajna, illetve Románia része; DL 75 144., RA II/1. 33. p. [1866. sz.])⁴⁵
1267. dec. 14. Patak (*Potok*; DL 663., ÁÚO VIII. 216–217. p., RA II/1. 1874. sz., kiadójának személye és kelte az egri káptalan 1268. évi átírása alapján uo., vö. DPM 51–52. p. [27. sz.])⁴⁶
1268. jún. 3. Preuchul réve (*in portu Preuchul*; nem azonosítható helynév; DL 659., ÁÚO VIII. 203. p., RA II/1. 1876. sz.)⁴⁷
1268. jún. 12. Preuchul réve (*in portu Preuchuly*; DL 90 473.; DPM 52–53. p. [29. sz.], a *damus pro memoria*-oklevél kiadójának személyére, illetve keltére uo.)

balkáni offenzívájának egyik szerémségi állomáshelyén készült, ez esetben a *mandatum* kelte: (1266.) máj. 14. lenne. A korábban kiürült monostort egyébként ez idő szerint minden bizonnyal a ferencesek már lakták (ld. *F. Romhányi*, 2000. 10–11. p.)

- 45 Az évszám kitétele nélkül, Szent Domonkos ünnepét (aug. 5.) követő napon kiállított oklevelében a király megparancsolja bolesláusnak: a jászói konvent tanúságával a szepesi népeket szólítsa fel, hogy a Mikó állítása szerint tőle elvett két lovat adják vissza annak. A *mandatum* keltét Szentpétery I. az uralkodó „*iunior rex Ungarie dux Transilvanus*” címe alapján helyezte 1267 augusztusára, amelyet V. István szerinte – időlegesen elhagyva a saját kiadványaiban korábban, majd később újra szereplő „*dominus Cumanorum*” címet, 1266 végén és a következő év folyamán viselt (ld. Szentpétery, 1921–1922. 85. p.). István 1266–1270 közötti címhasználati gyakorlatát illetően azonban több bizonytalansági tényező is felmerül, tekintve, hogy egy, igaz nem eredetiben, csak 1273. évi átírásban fennmaradt, 1266. jún. 23-án kelt oklevelében, tehát már az év derekán is szerepel a rövidebb, a „kunok ura” szerkezet nélküli *intitulatio* (RA II/1. 1850. sz.). Aug. 20-i *patensé*ben viszont ismét kiteszi az említett címelemet, másfelől pedig 1268-ban is akad olyan oklevele, amelyben hiába keressük azt (RA II/1. 1851., 1886. sz.). 1266. jún. végén István még Bulgáriában, Vidin alatt hadakozott, de legkésőbb aug. közepére már visszatért magyar földre, és akár Ugocsa megyében is tartózkodhatott a kérdéses időpontban. Fentiek alapján a vizsgált parancslevél 1266-ban kelt volta is lehetséges, ám valószínűbbnek gondoljuk, hogy Szentpétery meghatározása a helytálló. A dolog eldönthetlensége miatt ez esetben is indokolt a kérdőjel kitétele.
- 46 A kelet időpontja — jóval kisebb valószínűség szerint — lehet 1268 vége is, ez esetben a napi dátum dec. 19.
- 47 Legújabbán Bácsatyai D. felvetette, hogy a Preuchul helynév talán Heinrich Preussel osztrák előkelő személyével áll kapcsolatban, jelesül talán ő volt a révvel rendelkező település vagy birtok névadója, és az Komárom, Esztergom vagy Bars megyében feküdt (*Bácsatyai*, 2020/a. 1079. p.)

- 1268., dec.? Patak (*Potok*; DL 642., RA II/1. 1886. sz.)⁴⁸
1269. máj. 6. Tamásiteleknél (*aput Thamasiteluk*; azonosítatlan helynév; DL 672., RA II/1. 1893. sz., a *damus pro memoria*-oklevél kibocsátójára, valamint keltére az egri székeskáptalan 1269. évi átírása alapján *uo.*, *vö.*, a korábbi szövegkiadások hibáinak javításával: DPM 54. p. [31. sz.]
1270. márc. 5. Poroszló (*Puruzlo*; DF 277 851., RA II/1. 1905. sz.)
1270. máj. 13. a pesti hegyen (*mons Pestiensis*; Buda; DF 237 224., RA II/1. 1919. sz.)
1270. máj. 21. Székesfehérvár (DL 710., RA II/1. 1921. sz.)
1270. máj. 24. Székesfehérvár (DL 56 728., RA II/1. 1922. sz.)
1270. jún. 2. Esztergom (DL 40 086., RA II/1. 1927. sz., a *damus pro memoria*-irat kiadója személyére, illetve keltére *uo.*, utóbbira *Karácsonyi*, 1902. 132–133. p. [246. sz.] alapján; *vö.* a szerző nélkül [*Kubinyi Ferencz*]: Pót-füzet íjf. Kubinyi Ferencz Magyar Történelmi Emlékeinek I. kötetéhez. Pest, 1868. 11–12. p.; DPM 62. p. [41. sz.]
1270. jún. 11. körüli Székesfehérvár (királlyá koronázása és országos gyűlés; napok 1270. jún. 13.: Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára, Fol. Lat. 2275. 416. p., CDCr. V. 546–549. [547.] p.; RA II/1. 1928. sz.; *vö.* 1270.: ÁÚO XII. 10–11. [10.] p.; *Zsoldos*, 2007. 119–120. p.)
1270. júl. 20. Esztergom (az oklevél szövege csak a Steiermärkisches Landesarchivban, 942b jelzet alatt fellelhető újkori másolatból ismert, kiadása: RA II/1. 65. p. [1937. sz.])⁴⁹

48 Dec. 18-án Balog nembeli Tombold fia Benedek ifjabb királyi nádor és udvarbíró szintén Patakon tartózkodott (ÁÚO VIII. 211–212. p.), így feltehető, hogy a király is ekkor volt a zempléni településen.

49 A király évszám nélkül, Szent Margit ünnepének (júl. 13.) nyolcadán, Esztergomból Fülöp aquileiai pátriárkához intézett levelének kelte az alapján nyilvánvaló, hogy V. István említi a köze és II. Ottokár cseh király között folyó béketárgyalásokat, a békeszerződést pedig 1271-ben, júl. 3-án kötötték meg. Azaz 1271. júl. 20-án már nyilván megtörtént dologként írma a meg-

1270. júl. 26. Helemba-sziget (*insula Helumba*; Hont m., ma Komárom-Esztergom m., ÁMTF III. 199–200. p.; DF 236 398., RA II/1. 1941. sz.)
1270. aug. 10.? Lipcse (*Lypche*; Zólyomi isp., ma Zólyomlipcse; Slovenská Ľupča, Zólyomi kerület, Szlovákia; az oklevél elveszett vagy lappang, *Iványi*, 1924. 128. p., RA II/1. 1955. sz.)
1270. aug. 16–24. között Krakkó (Krakkói Nagyfejedelemség, Lengyelország, ma Kraków, Krakkói Vajdaság, Lengyelország; *Annales Polonorum* I. In: CFH I. 176. p.; *Annales Cracoviensis capituli*. In: CFH I. 122. p.; *Annales Franciscanorum Cracoviensium*. In: CFH I. 130. p.; 1271. márc. 23.: DL 751., CDCr. V. 588–589. [588.] p., RA II/1. 2083. sz. Látogatása V. Boleszlav krakkói nagyfejedelemmél; *Zsoldos*, 2007. 80–81. p.)
1270. aug. 28.? Óbuda (*Veteris Buda*; DL 7918., RA II/1. 73. p. [1960. sz.])⁵⁰
1270. szept. 8. Pest (*Veteris Pest*; Pest; DF 247 949., RA II/1. 1943. sz.)
1270. szept. 18. Buda (DL 699., RA II/1. 1965. sz.)
1270. szept. 18. Óbuda (*Veteris Buda*; DL 1488., RA II/1. 1967. sz.)

állapodásról, tehát oklevelünkben az előző, 1270. évi, végül csak fegyverszünetet eredményező tárgyalásokról van szó. A datálás helytállóságát másfelől a király 1270. júl. 26-i Helemba-szigeti keltezése is alátámasztja (RA II/1. 1941. sz.).

50 Az uralkodó csak 1394. évi tartalmi átírásból ismert, év nélkül, a szent király (István) ünnepe (aug. 20.) nyolcadán, Óbudán kiadott oklevelének keltét az itinerárium alapján — mint tette azt, sajnos sejtethetően ugyanezen támpontra hagyatkozó véleménye indoklása mellőzésével Szentpétery I. is — alighanem 1270-re datálhatjuk. A király tudniillik 1271. aug. közepén bizonyosan, szept. 2-án pedig meglehetősen nagy valószínűség szerint a zólyomi Lipcsén tartózkodott, míg az előző évben szept. 8-án a „szomszédban”, a Duna átellenes partján, Pesten volt (RA II/1. 1943., 2101. sz.; DPM 67–69. p. [48. sz.]). Kérdéses viszont, hogy az utóbbi év aug. derekán Krakkóban tett villámlátogatásáról legfeljebb 10 nap alatt, 28-ra visszaért-e Óbudára. Zsoldos A. ezt lehetségesnek látja (*Zsoldos*, 2007. 81. p., a meglepő gyorsasággal lebonyolított lengyelországi útra ld. uo.), és bár magunk is inkább a diploma 1270. évi keltének elfogadására hajlunk, mivel a másik, hangsúlyozottan jóval bizonytalanabb eshetőség nem zárható ki, az időadatnál kitettük a kérdőjelet.

1270. szept. 25.? Nagy-sziget mellett (*apud Magnam Insulam*, Nagy-szigeti isp., ma Csepel-sziget, Bp. XXIII. kerülete, ÁMTF IV. 189–193. p.; DL 596., RA II/1. 1974. sz.)⁵¹
1270. okt. 1.? Nagy-sziget (*Magna insula*; DF 259 727., RA II/1. 1977. sz.)⁵²
- 1270., okt. 4. táján? Ercsi (*Erchy*; Fejér m., ma uo., ÁMTF II. 360–361. p.; DL 722., RA II/1. 2046. sz.)⁵³

- 51 Az évszám elhagyásával, Szent Móric ünnepe (szept. 22.) után való csütörtökön, a Nagy-szigetnél kiállított oklevelében a király elrendeli, hogy a Domonkos mester fia István birtokain elő, valamint az annak kegyurasága alá tartozó pásztói egyház népei felett — a nevezett István mesteren kívül — se a nádor, sem pedig más bíró ne ítélkezessen. A *patens* keltét Karácsonyi J. és Ráth K. az itinerárium alapján 1270. szept. 25-re helyezte, amit Szentpétery is elfogadott. A kérdés azonban korántsem ennyire egyértelmű, lévén az adománylevél következő évben készült is elképzelhető (ekkor a *datatio*ban szereplő napi dátum szept. 24. volt). A két lehetőség közül ugyanakkor az elsőnek nagyobb a valószínűsége, minthogy az uralkodó szept. 18-i budai, illetve okt. 9-i torbágyi tartózkodása közé mintegy belesimul egy esetleges szept. 25-i, Nagy-sziget melletti keltezés, és egy szintén évszám nélküli, Szent Mihály főangyal ünnepe (szept. 29.) utáni szerdán, a Nagy-szigeten készült *patense* hasonlóképp inkább ezen esztendőre tehető (RA II/1. 1965., 1977., 1978. sz.). A kérdőjel kitételét mindazonáltal indokoltnak látjuk.
- 52 Évszámmegeadás nélkül, Szent Mihály arkangyal ünnepe (szept. 29.) utáni szerdán, a Nagy-szigeten lejegyzett oklevelében a király megerősíti óvári István fia Konrád mestert egy — IV. Béla bemutatott *privilegiuma* szerint általa neki adományozott — a vára mellett, a Sár folyó ottani kikötőjében szedett vám birtokában. A *patens* keltét, mert véleménye szerint „V. István csak az 1270. év okt. elejét tölthette a Csepel-szigeten”, Karácsonyi J. tette a fenti esztendőre (ld. *Karácsonyi*, 1902. 106–107. p., 96. sz.), amit Szentpétery is elfogadott. A megállapítás lényegét tekintve alighanem helytálló, még akkor is, ha az érvelés nem felel meg a valóságnak, mivelhogy elvileg a király szóban forgó tartózkodása — a szalkai keltezése körüli kérdések nyomán, valamint összefüggéseiben (ld. RA II/1. 2112. sz., illetve az oklevél kommentárját) — 1271. okt. első hetében is lehetségesnek látszik. 1271-ben ugyanakkor a keltezésben megjelölt nap okt. 7. volt, ami egyfelől gyanút keltően távol esik a napi *datatio* alapjául szolgáló Szent Mihály-naptól, másrészt némiképp kézenfekvőbbnek tűnik, hogy 7-ét a két nappal későbbi, szintén igen fontos ünnepnek tartott Szent Dénes-naphoz viszonyítva adják (illetve adták volna) meg. V. István király szalkai tartózkodása meglátásunk szerint nemkülönben 1271 októberében szól, még akkor is, ha a településnevet a *medium regni*hez legközelebb fekvő, Hont megyei falura vonatkoztatjuk. Mindezek fényében egyetérthetünk Karácsonyi datálási javaslatával, de 1271-es évet sem zárhatjuk ki kategorikusan, ezért az időpont mellé inkább jelen esetben is kitéttük a kérdőjelet.
- 53 A csupán a kelet éve és helyszíne megjelölésével kibocsátott *patense*ben a király bizonyítja, hogy Péter és Jakus Zsadányfaluba való soproni várszolgák Sopron várának jogán a zsadányi föld felét illetően a szentmáriahegyi kolostorral szemben emelt igényükről lemondtak. István

1270. okt. 9. Torbágy (*Turbag*; Pest m., ma Biatorbágy, uo., ÁMTF IV. 578. p.; DL 40 087., RA II/1. 1978. sz.)
- 1270., okt. 10. körül? Bicske (*Bykche*; Fejér m., ma uo., ÁMTF II. 351. p.; DF 285 550., RA II61. 2016. sz.)⁵⁴
1270. okt. 12. Füzítő (*Phyuzeghtu*, Komárom m., ma Almásfüzitő, Komárom-Esztergom m., ÁMTF III. 416–418. p.; DL 40 088., UB I. 374–375. p., RA II/1. 1979. sz., keltére uo., Karácsonyi J. megállapítása nyomán, ld. *Karácsonyi*, 1902. 104–105. p. –91. sz.]; vö. UB I. 368–369. p.; DPM 62. p. [41. sz.]
1270. okt. 16. a Duna egy Pottenburg és Pozsony közötti szigete (előbbi a mai Wolfsthal, Bruck an der Leitha-i kerület, Alsó-Ausztria, Ausztria területén; Anonymi caenobitae Zwetlensis Chronicon. In: CFH I. 260. p.; Anonymi Leobiensis Chronicon. In: CFH I. 273. p.; Continuatio Vindobonensis. In: CFH I. 782. p.; 1271. márc. 23.: DL 751., CDCr. V. 588–589. [588.] p., RA II/1. 2083. sz. Személyes találkozó és fegyverszüneti megállapodás II. Ottokár cseh királlyal; *Pauler*, 1899. II. 282–283. p.)
1270. nov. 5. Győr (*Jaurinum*; Győr m., ma Győr-Moson-Sopron m.; DL 715., UB I. 375. p., RA II/1. 1983. sz.)
1270. nov. 7. Szent Márton-hegyi bencés monostor (Győr m., ma Pannonhalma, Győr-Moson-Sopron m., ÁMTF III.

király okt. 1-jén feltehetően a Nagy-szigeten volt, majd 9-én a közelben, a Pest megye dunántúli részén fekvő Torbágyon bocsátott ki oklevelet (RA II/1. 1977., 1978. sz.), így ercsibeli tartózkodása tökéletesen beilleszthető ezen két állomáshelye közé. Elképzelhető ugyanakkor, hogy Budát elhagyva, Ercsiből ment a nagy-szigeti magánuradalom területére, ez esetben a szept. 21–22. körül napokban járhatott a Fejér megyei településen.

54 A körülbelüli napi dátum, amennyiben az oklevelet valóban a Fejér megyei településen adta ki, a király itineráriuma alapján vélelmezhető, minthogy okt. 9-én Torbágyon, három nappal később pedig a Komárom megyei Füzitőn járt (RA II/1. 1978–1979. sz.). A máj. közepé előtti időszak bizonyosan kizárható, lévén atyja élete utolsó hónapjaiban István aligha tartózkodott annak országrészében. Mófdelett valószínűtlen, de végtére elképzelhető ugyanakkor az is, hogy az oklevél dec. végén kelt, a kérdőjel a fenti bizonytalanságra utal.

- 633–634. p.; DF 207 098., ÁÚO XII. köt. 14–16. [15.] p., RA II/1. 1984. sz.)⁵⁵
1270. nov. 8. a Szent Márton-hegyi kolostornál (*apud monasterium Sancti Martini*; DF 207 099., RA II/1. 1985. sz.)
1270. nov. 21. □ Vasvár (*Ferream Castrum*; Vas m., ma uo.; DL 807., RA II/1. 1991. sz., keltére uo., amit melleleg az itinerárium is egyértelműen alátámaszt; vö. RA II/1. 2048. sz. Több hétig ülésező királyi gyűlés Vas és feltehetően a környező megyék lakói számára. S. Kiss, 1971. 19. p.; *Zsoldos*, 2007. 128–130. p.)
1270. dec. 8. □ Vasvár mellett (*Castrum Ferream*; DL 42 677., RA II/1. 1993. sz., keltére uo., illetve ld. az előző adatról; a királyi gyűlésen ítélezve; S. Kiss, 1971. 19. p.)
- 1270., dec. közepe? apácasomlói monostor (Veszprém m., ma Somlóvásárhely, uo., *F. Romhányi*, 2000. 72. p.; DL 1363., RA II/1. 83–84. [83.] p.)⁵⁶
1271. jan. 16. Buda (DL 56 820., RA II/1. 2078. sz., a *damus pro memoria*-oklevél kibocsátójára és keltére az egri káptalan 1271. nov. 8-i átírása alapján uo., vö., a kiadás szöveghibáinak javításával: DPM 65–66. p. [46. sz.]
1271. febr. 3. Buda (DF 283 555., RA II/1. 2080. sz.)
1271. máj. 1. Buda (DF 277 182., RA II/1. 2084. sz.)⁵⁷

55 A király említi oklevelében, hogy Bonifác apát és a helyi szerzetesek a Szent Márton-hegyi kolostorban tett látogatásakor kérték *privilegiuma* kiadását.

56 A király említi *privilegiumában*, hogy a Szent Lambert-kolostor nővérei ott tett látogatásakor fordultak hozzá panaszukkal. Minthogy V. István 1270. nov. vége és dec. 8. között a közeli Vasváron tartózkodott (ld. *Zsoldos*, 2007. 128–130. p.), korábban pedig az ország északnyugati határvidékén, illetve Győr megyében járt (*Pauler*, 1899. II. 282–283. p.), vélhetően a vasi településen tartott közgyűlés után, nyugati irányból ment Apácasomlóra, hogy aztán visszatérjen Budára (RA II/1. 2078. sz.).

57 A király — IV. László 1276. évi átírása szerint — 1269. máj. 1-jén, Budán kelt *patensében* újfent az erdélyi káptalannak adományozza a tordai sóaknát, kivéve azt a királyi tisztségviselők és a vajda joghatósága alól, egyszersmind pedig a káptalan birtokain lakó népeket mindennemű adózás alól mentesíti, valamint ígéri, hogy említett kiváltságairól *privilegium*levelet is kiállítat

1271. máj. 9.º Pozsony mellett (Anonymi Leobiensis Chronicon. In: CFH I. 274. p.; Anonymi Chronicon Austriacum. In: CFH I. 509. p.; Continuatio Vindobonensis. In: CFH I. 783. p.; vereséggel záruló ütközet II. Ottokár cseh király csapataival; *Pauler*, 1899. II. 287–288. p.)
1271. máj. 15.º Moson közelében (Moson m., ma Mosonmagyaróvár, Győr-Moson-Sopron m.; Anonymi Leobiensis Chronicon. In: CFH I. 274. p.; Anonymi Chronicon Austriacum. In: CFH I. 509. p.; Continuatio Vindobonensis. In: CFH I. 783. p.; újabb csata és súlyos vereség a II. Ottokár által vezetett az országba tört cseh és osztrák haderőtől; *Kristó*, 1986. 140. p.)
1271. máj. 21.º a Rábca Győr közeli szakasza mentén (Győr m.; Anonymi Leobiensis Chronicon. In: CFH I. 274. p.; Anonymi Chronicon Austriacum. In: CFH I. 509. p.; Continuatio Vindobonensis. In: CFH I. 783. p.; a harmadik, immár győztes ütközet II. Ottokár király serege ellen; *Pauler*, 1899. II. 289. p.)
1271. jún. 5. körül^o Bars mellett (*prope villam Bors*; Bars m., ma Óbars; Starý Tekov, Nyitrai kerület, Szlovákia, ÁMTF I. 429–433. p.; DL 808., RA II/1. 2089. sz.)⁵⁸

majd. Már az oklevél szövegének első kiadói is felfigyeltek az *intitulatió*ban olvasható „*Dei gratia rex Hungarie*” címzés és a *datatio* szembeötölő ellentmondására, tudniillik hogy István ifjabb királysága idején egyetlen alkalommal sem használta a fenti titulust (a hivatkozásokat ld. Szentpétery vonatkozó kommentárjában, RA II/1. 2084. sz.). Ehhez feltétlenül hozzá kell tennünk, hogy egyeduralomra jutása (1270. máj. 2/3.) előtt budai tartózkodása majdnem kizárható, tekintve a Dunántúl egész területe atyja kizárólagos uralma alatt állt, és viszonyuk 1262 után, a többszöri dinasztikus megállapodások ellenére gyaníthatóan mindvégig, IV. Béla elhunytáig igen feszült maradt. Szentpétery I. a kibocsátót vitathatatlanul helytálló módon V. Istvánal azonosítva, a diplomát a címzés alapján 1271–1272-ra datálja (*Szentpétery*, 1921–1922. 85–86. p.), amit később, kritikai jegyzékében azzal egészített ki, hogy az előbbi évnek nagyobb a valószínűsége. A király 1272. máj. végén Zágórában tartózkodott, sőt Székesfehérvár érintésével minden jel szerint már ápr. elején úton volt Szlavóniába (ld. RA II/1. 2182., 2191. sz.), míg 1271-ben a kérdéses napokban lehetett Budán, ilyenformán az oklevél keltét meglehetősen nagy bizonyossággal valóban erre az évre tehetjük.

58 Az évszám nélküli, pünkösöd tizenötöde előtti napokban (a nap megjelölése valamiért kimaradt), Bars mellett kiállított oklevél keltét Szentpétery I. határozta meg (ld. *Szentpétery*, 1916.

1271. jún. 15. táján^o a Dudvágnál (*iuxta Dudwag*; DL 56 461., RA II/1. 2090. sz., keltére uo.)
1271. júl. 3.º a pozsonyi táborban (*in castris ad Posonium*; csak kiadásból ismert oklevél: ÁÚO III. 247–255. p., RA II/1. 2094. sz.; az előző nap II. Ottokár cseh királlyal megkötött béke magyar oklevelének kibocsátása)
1271. júl. 6.? Nyitra (*Nitra*; ma Nitra, Nyitrai kerület, Szlovákia; DL 40 164., RA II/1. 1935. sz.)⁵⁹
1271. júl. 22.? Zólyom (*Zolum*; Zólyomi isp., ma Zvolen, Zólyomi kerület, Szlovákia; DL 93 860., RA II/1. 36. p. [1939. sz.])⁶⁰

100–101. p.). Ezt azzal egészíthetjük ki, hogy a király 1270. jún. második hetében Székesfehérvárott volt a koronázásán, és ugyanott egyidejűleg, feltehetően huzamosabb országgyűlést is tartott (*Zsoldos*, 2007. 120. p.), az 1272. esztendő pünkösdje utáni hetekben, jún. második felében pedig az ország délnyugati szegletében, Zágráb megyében járt (RA II/1. 2214. sz.), így Szentpétery datálásához aligha férhet kétség.

- 59 Az év nélkül, Szent Péter és Pál apostolok ünnepének (jún. 29.) nyolcadán, Nyitrán kelt oklevelet Szentpétery I. kérdőjelesen 1270-ra datálta, véleményéhez azonban nem fűzött semmifajta indoklást. Alighanem Wertner M.-nak van azonban igaza a kelet évének kérdésében, aki az itinerárium alapján 1271-re tette azt (*Wertner*, 1902. 213., 216. p.: 20. jegyz.). 1270-ben a király jún. közepén Székesfehérvárott volt, ahol ráadásul a koronázása kapcsán egyidejűleg országgyűlést is tartott (ld. *Zsoldos*, 2007. 120. p.), tehát elvileg tartósabban időzött a városban, majd júl. 20-án Esztergomban bocsátott ki oklevelet (RA II/1. 1937. sz.). A következő évben júl. első napjaiban Pozsony környékén tartózkodott (RA II/1. 2094. sz.), ahonnan Nyitra épp egy-két napi járóföldre fekszik, ráadásul a püspöki székváros a király vélelmezhető útírányába is beleillik, tekintve aug. 5-én Budán keltezett (RA II/1. 2097. sz.). Mindezek szerint a szóban forgó *patens* kiadását valóban inkább 1271-re helyezhetjük, de 1270 júliusa is számottevő valószínűséggel jön szóba, így az adatot kérdőjellel vettük fel az itineráriumba.
- 60 Az évszám megjelölése nélkül, Szent Mária Magdolna ünnepén (júl. 22.), Zólyomban kiadott oklevelében a király megparancsolja a vasvári káptalannak, hogy küldje ki megbízottját, aki a megnevezett királyi emberrel Csapó fia Andrást kissima be egy örökösök hiányában elhunyt nemes Sár mellett fekvő, az uralkodó által nekiadományozott földjébe. Szentpétery I. egyetlen érv, a király itineráriuma alapján 1270-re datálta a *mandatumot*, ami szerint ugyanakkor az 1271-es kelet úgyszintén elképzelhető. V. István ráadásul 1270. júl. 20-án Esztergomban, 26-án a közeli, onnét 5 km-re elterülő Helemba-szigeten időzött, két héttel később pedig minden bizonnyal a zólyomi ispánság egyik központjában, Lipcsén volt (RA II/1. 1937., 1941., 1955. sz.), így ebben az évben júl. 22-i zólyomi tartózkodása felettébb kétségesnek látszik. 1271 nyarán nem szembe-sülünk ilyen problémával, sőt, erős a késztetés, hogy feltételezzük: a júl. 2-i pozsonyi békekötés után egy bő hónapra „eltűnő” király ekkor, talán az elmúlt háború és a teljhatalmú kormányzás nehéz, első éve fáradalmainak kipihenése céljából látogatott el az elődei által igen kedvelt erdő-

1271. aug. 5. Buda (DF 237 791., RA II/1. 2097. sz.)
1271. aug. 16. Lípce (*Lypch*; Zólyomi isp., ma Zólyomlípce; Slovenská Ľupča, Besztercebányai kerület, Szlovákia; Salzburger Landesarchiv, UB II. 8. p., RA II/1. 2099. sz.)
1271. aug. 18. Lípce (*Lypche*; DL 761., RA II/1. 2101. sz.)
1271. szept. 1.? Lípce (*Lypche*; DF 272 825., DPM 66–67. p. [47. sz.], kibocsátójára és a keltével kapcsolatos kérdésre uo., miszerint lehet 1270. szept. 1. is.)
1271. szept. 2.? Lípce (*Lypche*; DF 272 825., DPM 67–69. p. [48.] sz., a *damus pro memoria* kiadójának személyére, valamint az okirat vélelmezhető keltére uo., miszerint az 1270. szept. 2. is lehet.)
1271. okt. 2.? Szalka (*Zalka*; a helynév azonosítására vonatkozóan ld. a kommentárt; Hont m., ma Ipolyszalka; Salka, Nyitrai kerület, Szlovákia, ÁMTF III. 248–249. p.; DL 50 623., RA II/1. 2112. sz.)⁶¹

ispánságba. A két lehetőség közül azonban nem tudunk kétséget kizáróan választani, az időadat mellett emiatt áll kérdőjel.

- 61 A hártya megrongálódása miatt már az oklevél szövegének közlésekor, 1880-ban is olvashatatlan évben, Szent Mihály főangyal ünnepét (szept. 29.) követő pénteken, Szalkán kibocsátott oklevelében a király Ubul fia Mihálynak engedélyezi, hogy Semjén nevű falujában csütörtöki napokon hetivásárt tartson, és elrendeli, hogy a vásárra menőket senki se akadályozza szabad közlekedésükben. A *patens* elmosódás miatt hiányossá vált keltezését közlője, Nagy Gyula az 1271-es évvel egészítette ki, amit Wertner M. (*Wertner*, 1902. 213. p.), és Szentpétery I. is elfogadott. A kiváltságot elnyerő Ubul fia Mihályt kétséget kizáróan a Balog-Semjén nemzetség kallói ágához tartozó, szabolcsi és szatmári illetőségű előkelővel azonosíthatjuk, akit iránta való hűségéért V. István már 1262-ben, ifjabb királyként is megadományozott (RA II/1. 1785. sz.; Mihály pályájára ld. *Karácsonyi*, 1995. 199–203. p.). Minthogy azonban Mihály még 1292-ben is szerepel forrásainkban, életadatai nem nyújtanak támpontot jelen oklevél évszámszerű keltére nézvést. A kibocsátás helyeként megjelölt Szalka identifikálása szintén nincs különösebben segítségünkre, tekintve: a korban Hont, Szatmár és Bereg megyékben is létezett ilyen nevű település (ÁMTF I. 548. p.; ÁMTF III. 248–249. p.; MTFHK I. 465. p.). Ezek közül a szatmári, ma Mátészalka néven ismert falu mellett felvethető, hogy igen közel esett Mihály és családja birtokaihoz, és a király esetleges környékbeli tartózkodása jó alkalomul szolgált volna tekintélyes helyi hívének, hogy megkeresse, és előadja adománykérelmét. 1270-ben ugyanakkor lényegében kizárható, 1271-ben pedig igen bizonytalan a király okt. eleji szatmári látogatása, csakúgy egyébként, mint Bereg megyei tartózkodása, mivel az előbbi évben a *medium regni* te-

1271. okt. 6. Zsíkva (*Syttua*; Bars m., ma Žikava, Nyitrai kerület, Szlovákia, ÁMTF I. 489. p.; [Szentpétery a helynév téves „Cittu/Citin” olvasata nyomán feltételelesen a szintén Nyitra m.-i Céténnyel, ma Kis-, Nagycétény; Malý Cetín, Veľý Cetín, Nyitrai kerület, Szlovákia, azonosította.]; DF 253 413., RA II/1. 2113. sz.)
1271. okt. 10. Komáromnál, a Zsitva mellett (*iuxta Sytua apud Kamarun*; DL 56 820., RA II/1. 2114. sz.; kelte az egri káptalan 1271. nov. 8-i átírása alapján *uo.*, vö. DPM 69. p. [49. sz.]
1271. nov. 2. Buda (DL 762., BTOE I. 122–123. p., RA II/1. 2115. sz.)
1271. nov. közepe–dec. dereka között⁶² Hajóhalom (Heves m., a mai Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok m., északnyugati határában feküdt, ÁMTF III. 97. p.; DF 209 907., CDH V/1. 153–159. [153.] p. [nem teljes], RA II/1. 2124. sz. Részországygyűlés a Dunától keletre lakó nemesek számára.)⁶²
1271. nov. közepe–dec. dereka között⁶² Heves (Heves m., ma *uo.*, ÁMTF III. 100–101. p.; DF 209 907., CDH V/1. 153–159. [153.] p. [nem teljes], RA II/1. 2124. sz. Részleges országygyűlés a Dunától keletre lakó nemesek számára, *S. Kiss*, 1971. 19–21. p.)

rületén, valószínűleg Érd tájékán időzött (RA II/1. 1977–1978. sz.), míg 1271. okt. 10-én, nemkülönben jókora távolságra a szatmári síktól, Komárom határában keltezett (RA II/1. 2114. sz.). Az itinerárium ismert adatai a Hont megyében fekvő Szalka vonatkozásában 1270-et szintén kizárni látszanak (a napi dátum ebben az esetben okt. 3. lenne), az 1271-es évben azonban, minthogy okt. 6-án alighanem a Bars megye nyugati határa mentén található Zsíkván volt (RA II/1. 2113. sz.), a kérdéses szalkai tartózkodás igencsak valószínűnek mondható. Az elmondottak alapján meggyőződésünk, hogy a vizsgált *patens* 1271-ben kelt, de a kérdőjel kitételét itt sem láttuk elhagyhatónak.

62 A király említi oklevelében, hogy Lambert egri püspök a Dunától keletre lakó nemesek számára Hajóhalmon és Hevesen tartott gyűlésen fordult hozzá egy kérésével. Ld. *S. Kiss*, 1971. 19–21. p. A rész-országygyűlés időpontját Pauler szept. közepére helyezte (*Pauler*, 1899. II. 299., 543. p.: 215. jegyz.).

1271. dec. 31. Ugocsa m. (DL 70 588., CDH V/1. 176–177. p. [hiányos, tévesen 1272-re keltezve], RA II/1. 2117. sz.)⁶³
1272. jan. 6. Máramaros (*Maramorisium*; Máramaros m., ma északi része Kárpátalja négy járása, Ukrajna, déli, kisebb része Maramureş néven Romániához tartozik; DF 283 619., RA II/1. 2149. sz.)
1272. febr. 9. Sáros (*Sarus*; Sárosi isp.; DL 68 756., RA II/1. 134. p. [2154. sz.])⁶⁴
1272. febr. 10. Sáros (*Sarus*; DF 200 638., RA II/1. 134–135. p. [2156. sz.])
1272. febr. 24.? Budai-, vagy Boldogságos Szűz-sziget (DL 792., RA II/1. 2162. sz.)⁶⁵
1272. márc. 3.? Buda (DL 47 750., RA II/1. 140. p. [2168. sz.])⁶⁶

63 Bár az okiratban a kiadási hely nincs megadva, annak tárgya, a felszászi hospesek kiváltságainak megállapítása, valamint a vélhetően a királlyal együtt utazó Erzsébet királyné 1271. dec. 24-én, Beregen kelt parancslevele (ld. ÁHHKO 92. sz.), továbbá V. István 1272. jan. 6-i máramarosi keltezése (RA II/1. 2149. sz.) alapján valószínűnek látszik, hogy István és talán neje is dec. utolsó napján valóban Ugocsa megye szívében, esetleg a szomszédos Bereg területén tartózkodott.

64 A király évszám nélkül, Szűz Mária megtisztulása ünnepének (febr. 2.) nyolcadán, Sároson, a szepesi káptalanhoz intézett parancslevelének keltét Szentpétery V. István itineráriuma alapján helyezte 1272-re, amihez hozzátehetjük: a király 1272. febr. 9-én és 10-én több más szepesi vonatkozású oklevelet is kibocsátott (RA II/1. 2152., 2153., 2155. sz.), ami közvetve szintén északkelet-magyarországi tartózkodásra mutat.

65 A király leánya, Erzsébet hercegnő és a többi Szűz Mária-szigeti domonkos apáca kérésére átírja és megerősíti atyja, IV. Béla egy adományát. A hercegnő és nővértársai, mint az a király részükre három nappal később kibocsátott kiváltságlevelekből világosan kitűnik, valójában nem személyesen, hanem jogi képviselőjük, Miklós domonkosrendi *conversus* révén keresték meg a Budára ekkortájt visszatért, vagy esetleg a kolostoruk szomszédságában lévő királyi udvarházba ellátogató Istvánt (RA II/1. 2163–2164. sz.). Márc. 3-án ugyanis a király valószínűleg Budán tartózkodott (RA II/1. 2168. sz.), így ez alighanem joggal feltételezhető febr. utolsó napjai vonatkozásában is.

66 Az évszám elhagyásával, húshagyó kedd (*Carnisprivium*) előtti csütörtökön kelt oklevelében a király megparancsolja „L” ispán alországbirónak, hogy a kivégzett őrsi Pál földje, szolgálói és szolgálonői birtoka tárgyában az annak mostohaatyja, Gelyanus és „P” veszprémi püspök között folyó perben szolgáltasson igazságot. A nevük kezdőbetűivel jelölt előkelők minden kétséget kizáróan László alországbiróval, illetve Pál veszprémi püspökkel azonosíthatóak. Szentpétery

1272. márc. 5.? Buda (DL 721., RA II/1. 2169. sz., az évszám nélküli parancslevél keltére uo. Karácsonyi J. véleménye nyomán (ld. *Karácsonyi*, 1902. 104–105. p., 93. sz.).⁶⁷
1272. márc. 16.? Buda (DL 796., RA II/1. 2171. sz.).⁶⁸
1272. márc. 20.? Buda (DL 1090., RA II/1. 2176. sz.).⁶⁹
1272. márc. 21.? Buda (DF 251 989., RA II/1. 2178. sz.).⁷⁰

I. az uralkodó itineráriuma alapján 1272-re helyezte a kiadvány készültét, de hozzátette: „ám-bár V. István király 1271. febr. 12-én is még Budán lehetett”. Sajnos László alországbíró e hivatalbeli működésének ismert archontológiai adatai nincsenek segítségünkre a két szóba jövő időpont közti választásban, mert bár először csak 1272. febr. 23-án említik a tisztségben, joggal feltételezhetjük, hogy Monoszló nembeli Miklós országbíró (1270–1272) egyetlen helyettese volt, és ilyenképpen már 1270 derekán elnyerte megbízatását (ld. *Zsoldos*, 2011. 32. p.). Az örsi Pál mostohaatyjaként említett személy ugyanakkor valószínűleg azonos a bizonyos Gelyanus ispánnal, aki mint a somlósárhelyi premontrai zárda officialisa, az ottani apácák képviselőjében 1272. márc. 17-én, Budán a királlyal átíratta Sixtus esztergomi olvasókanonok, kiküldött bíró egy ítéletlevelét (RA II/1. 2173. sz.). Gelyanus egyébként alighanem Veszprém megyei, Ajkán és környékén birtokló nemes volt (ÁÚO IX. 321–322. p.). Amennyiben azonosítási javaslatunk helytálló, úgy a két Budán, egymáshoz gyanút keltően közel eső időpontban eszközölt, Veszprém megyei vonatkozású királyi intézkedés esetleges összefüggése; ugyanazon év, 1272 márciusában történt volna legalábbis feltételezhető. Mindazonáltal az 1271. márc. 12-i kelet is számottevő eséllyel jön szóba, ezért a *mandatum* adatát kérdőjellel szerepeltetjük.

- 67 A királyi *mandatum* az itinerárium alapján 1271. febr. 14-én is kelhetett, Wertner M. is ekkorra datálta (*Wertner*, 1902. 213. p.), a fenti dátum mellett ezért áll kérdőjel.
- 68 Az évszám elhagyásával, hamvazószerda nyolcadán, Budán kelt *patens*ében a király a Boldogságos Szűz-szigeti Szent Mária-kolostornak adományozza az Ilbó nevű szigetet. Az oklevelet Karácsonyinak az itineráriumon nyugvó megállapítása alapján (ld. *Karácsonyi*, 1902. 104–105. p., 92. sz.) Borsa I. a fenti dátummal vette fel kritikai jegyzékébe, és ekkorra datálta Wertner M. is (*Wertner*, 1902. 213., 216. p.: 23. jegyz.). Az uralkodó e napon azonban az előző évben (1271. febr. 25.) is tartózkodhatott Budán, és nincs semmi okunk az utóbbi lehetőség kizárására. Tekintettel a kelet körüli bizonytalanságra, a dátum kérdőjellel szerepel adatsorunkban.
- 69 A király évszám nélkül, *Reminiscere*-vasárnap, Budán kiállított oklevelének keltét az itinerárium alapján Szentpétery I. 1272-re helyezte, és Wertner M. is a mondott évet gondolta a *patens* keltének (*Wertner*, 1902. 213., 216. p.: 24. jegyz.). A tanúsító oklevél előző évi kibocsátása ez esetben is teljességgel lehetséges, ekkor (1271.) márc. 1. lenne a napi dátum. A kérdőjel a fentiek értelmében került az időpont mellé.
- 70 Az évszámjelölés mellőzésével, *Reminiscere*-vasárnapot követő hétfőn, Budán kelt *mandatum*ában az uralkodó megparancsolja a székesfehérvári káptalannak, hogy Timót zág-rábi püspök, vagy egyháza részére, amennyiben ez irányú kéréssel fordulna hozzá, a szükség oklevelekről bármikor átírást készítsen és adjon ki számára. A királyi utasítást a címzett

1272. márc vége, esetleg ápr. 6., vagy kevés-
sel előtte Székesfehérvár (DL 800., *Károly*, 1898. 660–661. [660.] p., RA II/1. 2182. sz.)⁷¹
1272. ápr. 2.? Segesd (*Segust*; Segesdi isp., ma Somogy m.; DF 259 728., RA II/1. 2082. sz.)⁷²
1272. máj. 26. Zágráb (*Zagrabia*; Zágráb m., ma Zagreb, Horvátország; DL 64 708., RA II/1. 2191. sz.; az I. Károly nápolyi királlyal való tervezett személyes találkozására utazta államasként, ld. 1272. jún. 9.: Zala vármegye története.

társaskáptalan 1272. ápr. 14-én írta át (és egyúttal az abban foglaltaknak engedelmeskedve Imre király egy 1201. évi *privilegiumát*), ami alapján Szentpétery I. azt ugyanerre az esztendőre datálta. Ha tagadhatatlanul valószínűtlenebb is, minden további nélkül elképzelhető az előző évi kelet is (ekkor márc. 2. volt a *Reminiscere*-vasárnap utáni hétfő), azaz, hogy a zágrábi püspökség csak jó egy évvel később mutatta be a fehérvári káptalannak a királytól kapott oklevelet. A dátum mellett álló kérdőjel ezen bizonytalanságra utal.

- 71 A király említi oklevelében, hogy Pontius, a johanniták magyarországi és szlavóniai mestere Székesfehérvárott tett látogatásakor adta elő egy jogsérelemmel kapcsolatos panaszát. A fehérvári tartózkodás mindemellett márc. utolsó hetében, esetleg ápr. 6. előtt kiválóan beleillik az uralkodó 1272. tavaszi itineráriumába. Az egyetlen bizonytalansági tényező V. István ápr. 2-ra is datálható segesdi keltezése (ld. a következő kommentárt), amennyiben pedig segesdi oklevelét valóban ekkor adta ki, fehérvári látogatására értelemszerűen néhány nappal korábban került sor.
- 72 Évszámmejelölés nélkül, böjtközép utáni szombaton, Segesden kiadott oklevelében az uralkodó (II.) András és (IV.) Béla királyok általa bemutatott *privilegiumai* alapján István fia Konrádot megerősíti a „Chopoch” nevű föld birtokában, amelyet András király adományozott egykor Pot nádor, mosoni ispánnak. A *patens* keltét Karácsonyi J. 1271. márc. 14-re helyezte, a következő indoklással: „V. István ez időtájt csak 1271-ben tartózkodott Segösdön” (*Karácsonyi*, 1902. 104–105. p., 94. sz.). Wertner M. 1272-re datálta az adománylevelet (*Wertner*, 1902. 213. p.), Szentpétery I. Karácsonyi megállapítását fogadta el, csakúgy mint a burgenlandi okmánytár vonatkozó kötetének szerkesztője, I. Lindeck-Pozza, az 1271-es keltezési javaslat azonban megítélésünk szerint mindenképp vitatható. Egyfelől ugyanis 1271 márciusában, sőt, általában az év első felében pozitív adat nem támogatja az uralkodó feltételezett Somogy megyei látogatását, mindazonáltal az is igaz, hogy febr. 3-i budai tartózkodása után — szokatlan módon — teljes három hónapig nem ismert, hogy merre járt. 1272-ben ugyanakkor, mikor is az oklevelünkben megjelölt keltezési időpont ápr. 2-ra esett, valamikor az év tavaszán, vélhetően még ápr. közepe előtt István a drávántúli tartományokba indult, és legkésőbb máj. 26-ra Zágrábba ért (RA II/1. 2191. sz.). Többé-kevésbé valószínűbbnek tűnik tehát, hogy ezen, mint tudjuk, a trónörökös elrablásához és végül az uralkodó tragikus halálához vezető utazás során fordult meg a Segesdi ispánság székhelyén. Minthogy azonban az 1271. márc.-i keletnek is számottevő esélye van, az adatot inkább kérdőjellel vettük fel összeállításunkba.

- Oklevéltár. I. kötet. 1024–1363. Szerkesztik Nagy Imre, Véghely Dezső, Nagy Gyula. Bp., 1886. 66–69. [66.] p.; *Pauler*, 1899. II. 300–301. p.)
1272. máj. 27. Zágráb vagy közvetlen közelében (DF 230 195., MHZ I. 47–48. p., RA II/1. 2192. sz.)⁷³
1272. jún. 8. Toplica (másik nevén Topuszkó, Zágráb m., ma Topusko, Sisačko-moslavačka županija, Horvátország; DL 783., CDCr. V. 631–632. p., RA II/1. 2195. sz.)⁷⁴
1272. jún. 9. Toplicánál (*in partibus Sclavonie apud Taplicam*; DF 200 025., RA II/1. 2209. sz.)
1272. jún. 23. Bihács (*Byhig*; Zágráb m., ma Bihać, Una-Sana megye, Bosznia-Hercegovina; DL 50 625., II/1. RA 2214. sz.)
1272. júl. 17. Boldog Szűz-sziget (*insula Beate Virginis*; DL 805., RA II/1. 2219. sz.)
1272. aug. 6. Nagy-sziget (elhunyta; *Annales SS. Udalrici et Afrae Augustenses*. In: CFH I. 208. p.; *Chronicon pictum*. In: CFH I. 657. p.; *Hemanni Altahensis Annales*. In: CFH II. 1149. p.; CH 138. p.; *Knauz*, 1876. 529. p.; *Zsoldos*, 2007. 138. p.)

73 A király, minthogy oklevelében egy, a zágrábi káptalan javára tett kegyes adományt erősít meg, és előző nap még bizonyosan Zágrábban volt (RA II/1. 2191. sz.), gyaníthatóan 27-én is a püspöki székhelyen vagy szűkebb térségében tartózkodott.

74 A király említi oklevelében, hogy azt a Toplicán, báróival tartott törvényszék alkalmával, illetve az ott hozott döntés nyomán adta ki.

Rövidítések jegyzéke

Levéltári források

- DF Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Diplomatikai Fényképgyűjtemény. Internetes elérhetősége: <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/>
- DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Diplomatikai Levéltár. Internetes elérhetősége: <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/>

Forráskiadványok

- ÁMTBF Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Össze-
gyűjtötte, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta
Moravcsik Gyula. 2. kiad. Bp., 1988.
- ÁNHO Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kri-
tikai jegyzéke. (Regesta palatinorum et vices gerentium
tempore regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica.)
Szerk. Szócs Tibor. Bp., 2012. (A Magyar Országos Levél-
tár kiadványai II. Forráskiadványok 51.)
- ÁOUHO Az Árpád-kori országbírók, udvarbírók és helyetteseik
okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regesta iudicum curiae
regiae, reginalis et ducalis et vices gerentium eorum
tempore regum stirpis Ardadianae critico-dilomatica.) Ösz-
szeállította Szócs Tibor. Bp., 2020. (a Magyar Országos
Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 58.)
- Bonfini *Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei.* Ford. Kul-
csár Péter. Bp., 1995.
- CDCr. II–V. Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije
i Slavonije. Zvezak II–V. (Codex diplomaticus regni
Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Volumen II–V.) Sabrao i
uredio Smičiklas, T[adija]. Zagreb, 1904–1907.

- CDCr. Suppl. I. Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Dodaci. Zvezak I. (Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa. Volumen I.) Urednici Hodomir Sirotković, Josip Kolanović. Zagreb, 1998.
- CDES II. Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. II. Ad edendum praeparavit Richard Marsina. Bratislavae, 1987. (Archivum civitatis Bratislavenis.)
- CDH III/1.–VII/1. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomus III. Volumen 1.–Tomus VII. Volumen 1. Studio et opera Georgius Fejér. Budaë, 1829–1830.
- CFM Chronique rimée de Philippe Mouskès, évêque de Tournai au triezième siècle. Tome II. Publiée par [Frédéric Auguste Ferdinand Thomas de] Reiffenberg. Bruxelles, 1838. (Collection de chroniques belges inédites.)
- CH Johannis de Thurocz Chronica Hungarorum. I. Textus. Ediderunt Elisabeth Galántai et Julius Kristó. Bp., 1985. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series Nova. Tomus VII.)
- DPM *Szócs Tibor*: Damus pro memoria-oklevelek. Bp., 2017. (A Magyar Nemzeti Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 54.)
- ECR Examen des chartes l'église romaine contenues dans les rouleaux dits rouleaux de Cluny. Par [Jean-Louis-Alphonse] Huillard-Bréholles. Paris, 1865.
- HDF II. Historia diplomatica Friderici secundi sive constitutiones, privilegia, mandata, instrumenta quae supersunt istius imperatoris et filiorum ejus. Tomus VI. Pars 2. Collegit, ad fidem chartarum et codicum recensuit, juxta seriem annorum disposuit, et notis illustravit J[ean]-L[ouis]-A[phonse] Huillard-Bréholles. Parisiis, 1860.

- HO IV., VI., VIII. Hazai okmánytár. (Codex diplomaticus patrius.) IV. köt. Kiadják Nagy Imre, Stummer Arnold, Ráth Károly, Vég-hely Dezső. Győr, 1867.; VI. köt. Kiadják Ipolyi Arnold, Nagy Iván, Vég-hely Dezső. Bp., 1876.; VIII. köt. Szerk. Nagy Imre. Bp., 1891.
- MES I. Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. Tomus II. Ordine chron. disposuit, dissertationibus et notis illustravit Knauz, Ferdinandus. Strigonii, 1874.
- MHZ I. Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. (Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice Kraljevine Dalmatinsko-Hrvatsko-Slavonske.) Volumen I. (Diplomata: 1093–1399.) Edidit Johannes Bapt[ista] Tkalčić. Zagrabiae, 1889.
- MKÉ Magyarok a Kijevi Évkönyvben. A szövegeket válogatta, fordította, a bevezetőt és kommentárokat írta Font Márta. Szeged, 1996. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 11.)
- PSzRL II. Ипатьевская летопись. Полное собрание русских летописей. II. Москва, 1962. (2. kiad.)
- RA I/1–II/2–3. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. (Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica.) I. köt., 1., 2., 3 füzet; II. köt., 1., 2–3. füzet. Szerk. Szentpétery Imre. Bp., 1923–1961.
- SFÉ Bácsatyai Dániel: *A Somogyvári formuláskönyv évkönyvei*. Székesfehérvár, 2019. (Közlemények Székesfehérvár történetéből.)
- VMHH I. Vetera monumenta historia Hungariam sacram illustrantia. Tomus I. Depromta collecta ac serie chronologica dispostia Augustino Theiner. Romae, 1859.
- VFOP Fratris Gerardi de Fracheto O. p. Vitae Fratrum Ordinis Predicatorum necnon Chronica Ordinis ab anno MCCIII usque ad MCCLIV. Recognovit notis breviter illustravit Benedictus Maria Reichert O. p. Lovanii, 1896. (Monumenta Ordinis Fratrum Predicatorum historica. Tomus I.)

- ZO I. A zichi és vásonkeői és gróf Zichy család idősb ágának okmánytára. I. köt. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső. Pest, 1871.

Szakirodalom

- ÁMTF I–IV. *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. köt. Bp., 1963–1998.
- Barabás*, 2015. *Barabás Gábor*: A pápaság és Magyarország a 13. század első felében. Pápai hatás – együttműködés – érdekellentét. Pécs, 2015. (Thesaurus Historiae Ecclesasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 5.)
- Bácsatyai*, 2020/a. *Bácsatyai Dániel*: IV. Béla és István ifjabb király belháborújának időrendje. In: Századok, 154. (2020) 1047–1082. p.
- Bácsatyai*, 2020/b. *Bácsatyai Dániel*: Válasz Zsoldos Attila kritikai észrevételeire. In: Századok, 154. (2020) 1345–1353.
- Bánlaky*, 1930. *Bánlaky [Breit] József*: A magyar nemzet hadtörténelme. VI. köt. A tatárjárás utáni hadjáratok az Árpádház kihaltáig (1242–1300). Bp., 1930.
- Bárány*, 2012. *Bárány Attila*: II. András balkáni külpolitikája. In: II. András és Székesfehérvár. Szerk. Kerny Terézia, Smohay András. Székesfehérvár, 2012. (Magyar királyok és Székesfehérvár II. A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum kiadványai 6.) 129–200. p.
- Bárány*, 2013. *Bárány Attila*: II. András és a Latin Császárság. In: Hadtörténelmi Közlemények, 126. (2013) 461–480. p.
- Bradács*, 2016. *Bradács Gábor*: Gutkeled nembeli István szlavón bán és István ifjabb király harcai a salzburgi érsekségért vívott háborúban (1259–1259). In: Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század). Szerk. Pósnán László, Veszprémy László. Bp., 2016. 171–197. p.

- Cremonini*, 2019. *Cremonini, Patrizia*: II. András és Beatrice d'Este házasságkötése. Ford. Szovák Kornél. In: Királynék a középkori Magyarországon és Európában. Konferencia Székesfehérváron, 2016. szeptember 22. Szerk. Szovák Kornél, Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2019. (Közlemények Székesfehérvár történetéből.) 187–198. p.
- Csákó*, 2015. *Csákó Judit*: Az Árpád-kori Magyarország a francia területen keletkezett elbeszélő kútfők tükrében. Doktori (PhD) disszertáció. Bp., 2015.
- Détschy*, 1966. *Détschy Mihály*: Hol állt a középkori sárpospataki vár? In: A Herman Ottó Múzeum évkönyve. 6. Miskolc, 1966. 177–197. p.
- Érszegi*, 1975. *Érszegi, Géza*: Eine neue Quelle zur Geschichte der bulgarisch-ungarischen Beziehungen während der Herrschaft Borils. In: Bulgarian Historical Review, 3. (1975) No. 2. 91–97. p.
- Ficker*, 1884. *Ficker, Adolf*: Herzog Friedrich II., der letzte Babenberger. Innsbruck, 1884.
- Font*, 2005. *Font Márta*: Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. Szeged, 2005. (Szegei Középkortörténeti Könyvtár. 21.)
- Font*, 2020. *Font Márta*: A Kárpátokon innen és túl. A Magyar Királyság és a Halicsi Fejedelemség határa a 11–13. században (Avagy hol lépte át országa határát a magyar király útban Halics felé.) In: Pontes. A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve 3. Határ – Változás – Átmenet. Pécs, 2020. 47–68. p.
- Gál*, 2015. *Gál Judit*: Az Árpád-házi királyok és hercegek ünnepléses bevonulásai a dalmáciai városokba. In: Micae mediaevales IV. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Szerk. Gál Judit, Kádas István, Rózsa Márton, Tarján Eszter. Bp., 2015. (ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Tanulmányok – Konferenciák. 8. köt.) 59–75. p.

- Implom*, 2017. *Implom Lajos*: Adatok a Domonkos-rend magyarországi rendtartományának történetéhez. A rendtartomány alapításától 1526-ig. Kiadás alá rendezte: Drimmer László, Zágórhidi Czigány Balázs. Vasvár, 2017. (Domonkos magyar rendtörténet I.)
- Iványi*, 1924. *Iványi Béla*: A Korponay család levéltára. In: Levéltári Közlemények, 2. (1924) 127–134. p.
- Janó*, 1997. *Janó Ákos*: Újabb szempontok a sárospataki vár építéstörténetének kezdeteihez. In: A Herman Ottó Múzeum évkönyve 35–36. Miskolc, 1997. 35–58. p.
- Karácsonyi*, 1902. *Karácsonyi János*: A hamis, hibáskeltű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig. Bp., 1902.
- Kádár*, 2016. *Kádár Tamás*: IV. László király itineráriuma (1262–[1272]–1290. In: Fons, 23. (2016) 3–64. p.
- Kádár*, 2018/a. *Kádár Tamás*: III. András király itineráriuma (1278–[1290]–1301). In: Fons, 25. (2018) 87–124. p.
- Kádár*, 2018/b. *Kádár Tamás*: Az uralkodóházzal vérrokoni kapcsolatban nem álló előkelők hercegi titulusa és címhasználat a kora középkori Magyarországon. In: Turul, 91. (2018) 4. sz. 121–131. p.
- Kádár*, 2018/c. *Kádár Tamás*: Egy figyelemre méltó főúr a 13. század második feléből: Péc nembeli György fia Dénes nádor és országbíró közéleti pályája. In: Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv 45–46. Szerk. Récsei Balázs. Kaposvár, 2018. 5–19. p.
- Károly*, 1898. *Károly János*: Fejér vármegye története. II. köt. Székesfehérvár, 1898.
- S. Kiss*, 1971. *S. Kiss Erzsébet*: A királyi generális kongregáció kialakulásának történetéhez. In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica. Tomus XXXIX. (1971) 1–56. p.

- Kiss*, 2015. *Kiss Gergely*: Dél-Magyarországtól Itáliáig. Bánca nembeli István (1205 k.–1270) váci püspök, esztergomi érsek, az első magyarországi bíboros életpályája. Pécs, 2015.
- Kiss*, 2018. *Kiss Gergely*: IV. Béla két okleveléről. In: *Turul*, 91. (2018) 1. sz. 1–7. p.
- Knauz*, 1876. *Knauz Nándor*: Kortan. Hazai történelmünkhöz alkalmazva. Bp., 1876.
- Körmendi*, 2008. *Körmendi Tamás*: Az Imre, III. László és II. András magyar királyok uralkodására vonatkozó nyugati elbeszélő források kritikája. Bölcsészdoktori értekezés. Bp., 2008.
- Körmendi*, 2012. *Körmendi Tamás*: A „varasdi jelenet” kritikája. Megjegyzés Imre király és András herceg trónviszályának történetéhez. In: *Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Szerk. Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. Bp., 2012. 503–513. p.
- Kristó*, 1986. *Kristó Gyula*: Az Árpád-kor háborúi. Bp., 1986.
- MTFHK I–V. *Csánki Dezső*: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I–V. köt. Bp., 1890–1913.
- MTK I. Magyarország történeti kronológiája. I. köt. Főszerk. Benda Kálmán. A vonatkozó rész Solymosi László munkája. 3. kiad. Bp., 1986.
- Nyáry*, 1868. *B. Nyáry Albert*: Beatrix királyné, II. Endre hitvese. In: *Századok*, 2. (1868) 593–607. p.
- Pauler*, 1891. *Pauler Gyula*: V. István bolgár hadjáratai. In: *Hunfalvy-album*. Hunfalvy Pál félszázados akadémiai tagsága emlékére. Bp., 1891. 165–174. p.
- Pauler*, 1899. I–II. *Pauler Gyula*: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. I–II. köt. 2., jav. kiad. Bp., 1899.

- Piti*, 2018. *Piti Ferenc: Árpád-házi uralkodók oklevelei XIII–XIV. századi okiratokban.* In: Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére. Szerk. Kincses Katalin Mária. Bp., 2018. 400–404. p.
- F. Romhányi*, 2000. *F. Romhányi Beatrix: Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon.* Bp., 2000.
- Rudolf*, 2018. *Rudolf Veronika: Cseh–magyar–osztrák kapcsolatok II. (Harcias) Frigyes uralkodása alatt (1230–1246).* In: Fons, 25. (2018) 3–47. p.
- Rudolf*, 2020. *Rudolf Veronika: A tét a Babenberg-örökég. Cseh–magyar–osztrák kapcsolatok 1246 után.* In: Micae mediaevalis IX. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Szerk. Kovács Enikő, Rudolf Veronika, Szokola László, Veszprémy Márton. Bp., 2020. (ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Tanulmányok – Konferenciák. 15. köt.) 151–169. p.
- Sebestyén*, 1938. *Sebestyén Béla: A magyar királyok tartózkodási helyei.* Sajtó alá rendezte Sebestyén Erzsébet. Bp., é. n. [1938.]
- Senga*, 1987. *Senga, Toru: IV. Béla külpolitikája és IV. Ince pápához intézett „tatár-levele”.* In: Századok, 121. (1987) 584–612. p.
- Senga*, 1988. *Senga Toru: Béla királyfi bolgár, halicsi és osztrák hadjárataihoz.* In: Századok, 122. (1988) 36–51. p.
- Senga*, 1990. *Senga, Toru: Adalékok az 1236. évi magyar–osztrák kapcsolattörténethez.* In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica. Tomus XC. (1990) 63–73. p.
- Szende*, 1999. *Szende László: Harc a Babenberg örökségért (1246–161).* In: Sic Itur ad Astra, 11. (1999) 2–4. sz. 263–306. p.

- Szende*, 2000. *Szende László*: Magyarország külpolitikája 1242–1246 között. In: Első Század. A Tudományos Ösztöndíjpályázat kiemelkedő dolgozatainak szemléje. 2000/II. Történelem és Régészet szak. Összeállította: Váradi Péter. Bp., 2000. 299–349. p.
- Szentpétery*, 1916. *Szentpétery Imre*: A borsmonostori apátság árpádkori oklevelei. Bp., 1916.
- Szentpétery*, 1921–1922. *Szentpétery Imre*: V. István ifjabbkirálysága. In: Századok, 50–51. (1921–1922) 77–87. p.
- Szentpétery*, 1927. *Szentpétery Imre*: Alba curia. In: Magyar Nyelv, 23. (1927) 513–514. p.
- Szűcs*, 1984. *Szűcs Jenő*: Az 1267. évi dekrétum és háttere. Szempontok a köznemesség kialakulásához. In: Mályusz Elemér Emlékkönyv. Szerk. H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc. Bp., 1984. 341–394. p.
- Szűcs*, 2002. *Szűcs Jenő*: Az utolsó Árpádok. 2. kiad. Bp., 2002. (Millenniumi magyar történelem. Historikusok.)
- Takács*, 2012. *Takács Imre*: Az Árpád-házi királyok pecsétjei. (Corpus Sigillorum Hungariae Mediaevalis.) 1. Bp., 2012.
- Varga*, 2003. *Varga, Gábor*: Ungarn und das Reich vom 10. bis zum 13. Jahrhundert. Das Herrscherhaus der Árpáden zwischen Anlehnung und Emanzipation. München, 2003. (Studia Hungarica 49.)
- Veres*, 2014. *Veres Kristóf György*: A magyar királyok itineráns életmódja a XI–XII. században. In: Fons, 21. (2014) 351–386. p.
- Veszprémy*, 2008. *Veszprémy László*: II. András király keresztes hadjárata, 1217–1218. In: Lovagvilág Magyarországon. Lovagok, keresztesek, hadmérnökök a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. Bp., 2008. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára) 103–118.

- Vizkelety*, 1993. *Vizkelety András*: Béla hercegnek, IV. Béla király fiának menyegzője. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 97. (1993) 571–584. p.
- Wertner*, 1893. Negyedik Béla király története. Okirati kútfők nyomán. Temesvár, 1893. (Történeti, Nép- és Földrajzi Könyvtár 55.)
- Wertner*, 1902. *Wertner, Moriz*: Itinerar der Könige Stephan V., Ladislaus IV. und ihrer Würdenträger. In: Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva, 4. (1902) 211–233. p.
- Wilczek*, 1894. *Wilczek Ede*: II. Endre király keresztes hadjárata. In: Századok, 28. (1894) 592–608., 697–713. p.
- Zsoldos*, 2005. *Zsoldos Attila*: Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. Bp., 2005. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 36.)
- Zsoldos*, 2007. *Zsoldos Attila*: Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években. Bp., 2007. (História Könyvtár. Monográfiák 24.)
- Zsoldos*, 2011/a. *Zsoldos Attila*: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Bp., 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 11.)
- Zsoldos*, 2011/b. *Zsoldos Attila*: II. András Aranybullája. In: Történelmi Szemle, 53. (2011) 1–38. p.
- Zsoldos*, 2019. *Zsoldos Attila*: A magyar korona menekítése a tatárjárás idején (1241–1242). In: A Szent Korona hazatér. A magyar korona tizenegy külföldi útja (1205–1978). Szerk. Pálffy Géza. Bp., 2019. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések.) 73–88. p.
- Zsoldos*, 2020. *Zsoldos Attila*: Néhány kritikai megjegyzés az 1264–1265. évi belháború újrakeltezésének kísérletéhez. In: Századok, 154. (2020) 1331–1344.

